

HET MODERNE SNELVUREND VELDGESCHUT.

DOOR

C. J. M. COLLETTE,

Kapitein der Artillerie.

(*Vervolg van N°. 11, bladz. 642 van den vorigen jaargang.*)

e. Systeem-DARMANCIER (1).

Het veldmaterieel van den Heer DARMANCIER, »Ingénieur du Service de l'Artillerie et des Cuirasses" der »Compagnie des Hauts Fourneaux, Forges et Aciéries de la Marine et des Chemins de fer" te St. Chamond-Loire, is gekarakteriseerd door:

1°. Een vuurmond, voorzien van eene schroefsluiting voor snelvuur, waarbij de gasdichte afsluiting verkregen wordt, hetzij door het gebruik van getrokken messingen of stalen kardoeshulzen, hetzij door toepassing van een plastischen gasafsluiter.

2°. Eene elastische schoprem, die ten doel heeft den terugloop te verminderen en de affuit automatisch weder in batterij te brengen.

3°. Een mechanisme, dat den richter in de gelegenheid stelt zoowel de hoogte- als de zijdelingsche richting aan den vuurmond mede te deelen.

4°. Eene radrem, die op marsch door een der manschappen op den voorwagen in werking gebracht kan worden.

In de bovengenoemde werkplaatsen worden wederom twee typen, nl. een lichte en een zware vuurmond, beide met een kaliber van 75 mM. vervaardigd. De constructiebeginselen zijn dezelfde, alleen worden aan de even zware projectielen verschillende snelheden medegedeeld, doordien deze vuurmonden respectievelijk 28 en 35 kalibers lang zijn (2).

In beide vuurmonden wordt rookloos kruit gebezigd.

(1) Ontleend aan: »Note N°. 152" der »Compagnie des Hauts Fourneaux, Forges et Aciéries de la Marine et des Chemins de fer." St. Chamond.

(2) Zie voor enkele hoofdgegevens de achterstaande tabel.

Wij zullen in het hieronder volgende eene beknopte beschrijving geven van DARMANCIER's materieel, voor zooverre eenige bijzonderheden zijn te vermelden.

Het *sluitmechanisme* verschilt naarmate men te doen heeft met metalen kardoeshulzen of wel met kardoeszakken.

In het eerste geval bestaat het uit:

- 1°. de sluitschroef;
- 2°. het draagstuk;
- 3°. den hefboom met rondsel;
- 4°. het ontstekingsmechanisme en
- 5°. den ejector of uitwerper.

In het tweede geval onderscheidt men:

- 1°. de sluitschroef, den plastischen gasafsluiter en de beweegbare schijf;
- 2°. het draagstuk;
- 3°. den hefboom met rondsel;
- 4°. het ontstekingsmechanisme, en
- 5°. den extractor of trekker voor het pijpje.

Beide sluitstukken worden op geheel dezelfde wijze bediend.

Het sluitstuk wordt geopend door den hefboom van links naar rechts te bewegen en daarna de schroef snel om den scharnierbout te doen wentelen. Op omgekeerde wijze wordt de vuurmond gesloten.

De percuteur van het ontstekingsmechanisme kan niet vooruitsnellen, indien de kulas niet volkomen gesloten is.

Alle onderdeelen der sluiting zijn zoodanig aangebracht, dat bij gesloten vuurmond geen enkel dezer buiten het achtervlak uitsteekt.

De *affuit* is voorzien van eene elastische schoprem, die op middelbaren grond bij voortgezet vuur slechts een zeer geringen terugloop toelaat; voorts van een mechanisme, waardoor de richter zoowel de elevatie kan geven als de zijdelingsche richting kan rectificceeren; en eindelijk van eene radrem, die van den voorwagen af bediend kan worden.

De elastische schoprem bestaat uit twee concentrische in elkaar schuifbare cylinders, die inwendig verbonden zijn door eene hydraulische rem met constanten weerstand, welke den arbeid van den terugloop absorbeert. Tijdens den terugloop wordt eene krachtige spiraalveer samengedrukt, die, zich ontspannende, der schoprem weder hare oorspronkelijke lengte doet hernemen en zodoende den vuurmond in batterij terugbrengt.

Het vooreinde van de schoprem kan scharnieren in een draagstuk, dat vóór aan de affuit is vastgeklonken, terwijl het achtereinde door middel van twee kettingen aan eene verbindingsplaat van de zijwangen is opgehangen.

Op marsch wordt meergenoemde rem bevestigd aan een haak van de richtspaak.

Het richtmechanisme voor het geven van de elevatie is aangebracht binnen de zoogenaamde »kleine affuit» — wellicht ook te noemen »zadel» —, die den vuurmond draagt en door de zijwangen der eigenlijke affuit omsloten wordt. De kruk, waarmede dit mechanisme bediend wordt, bevindt zich aan de rechterzijde van de affuit, vóór den opzet.

Belangrijke zijdelingsche verplaatsingen worden aan het stuk medegedeeld met de richtspaak. De richting kan echter nog gerespectueerd worden met behulp van een, eveneens aan de rechterzijde der affuit aangebracht, handvat, zoodat de richter ook tijdens het laden het doel onafgebroken kan blijven volgen.

De radrem is zeer eenvoudig ingericht; door met vrij geringe kracht aan een touw te trekken wordt een hefboomstelsel in beweging gebracht en daarmede ook eene scharnierende stang, die den remklos draagt; deze laatste wordt zodoende tegen den radband gedrukt. Op marsch wordt deze rem tegen de zijwangen der affuit geborgen, het touw bevestigd aan het affuutoog.

De voorwagen bevat acht draagbare bakken, die elk vier volledige ladingen met granaatkartetsen opnemen, en bovendien vier granaatpatronen voor het inschieten.

Bij de beproeving op het schietterrein van Langonand was nog een tweede voorwagen aanwezig, voor het geval, dat men zich van den plastischen gasafsluiter en dus ook van gewone kardozen wenschte te bedienen. Deze wagen bevatte twaalf projectieldragers, die elk drie granaten konden bergen, benevens negen lederen kardoestassen, elk voorzien van vier kardozen.

Door eene dergelijke verpakking van de munitie was het dus mogelijk, ter wille van een sneller vuur, steeds meerdere schoten in de onmiddellijke nabijheid van den vuurmond gereed te houden.

Voorts zijn de affuithaak en de trekknuppels elastisch aan den voorwagen bevestigd, ten einde de paarden zooveel mogelijk te sparen.

De voorwagen kan vier bedieningsmanschappen medevoeren.

De beide vuurmonden schieten dezelfde *munitie*, zijnde:

a. een gietijzeren of stalen granaat, tot het regelen van het vuur en het beschieten van te velde voorkomende doode doelen;

b. een granaat met dubbelen wand, eveneens bestemd voor de vuurregeling, en

c. een granaatkartets.

Zooals wij reeds opmerkten, wordt de kruitlading of in metalen hulzen, of wel in kardoeszakken opgesloten. In beide gevallen maakt men echter gebruik van zelfafsluitende pijpjes, hetzij in den bodem der huls, hetzij in een zundgat geplaatst.

Wij laten hieronder nog enkele getallengegevens volgen:

Onderwerp.	Kanon.		
	Licht	Zwaar	
Kaliber van den vuurmond.....	mM.	75	75
Lengte » » »	Kal.	28	35
Gewicht » » »	KG.	350	425
Maximum hoogterichting {	elevatie.....	20°	20°
	declinatie.....	5°	5°
» zijdelingsche richting, rechts en links.		3°	3°
Gewicht van het projectiel.....	KG.	6,5	6,5
Aantal vulkogels in de granaatkartets		300	300
Gewicht van de springlading.....	KG.	0,1	0,1
Aanvangssnelheid van het projectiel.....	M.	520	600
Brandtijd van de tijdbuis.....	Sec.	35	35
Gewicht van vuurmond en affuit.....	KG.	900	1025
» » den volledig uitgerusten voor- wagen, bevattende 36 ladingen.....	KG.	600	720
Gewicht van het volledig uitgeruste stuk, met inbegrip van de ladingen.....	KG.	1560	1745

f. *Systeem-ARMSTRONG* (1).

Sedert enkele jaren worden ook in de »Elswick"-werken nieuwe systemen van veld- en bergartilleriematerieel aangemaakt, met name snelvuurveldgeschut van 84 en 76 mM. Dit geschut wordt vervaardigd van SIEMENS-MARTIN-staal en onderworpen aan verschillende bewerkingen ter verbetering van het metaal. De hoofdeigenschappen van bedoelde grondstof zijn:

minimum grens van veerkracht.	33 KG. per mM ² .
volstreckte vastheid	63 » » »
taaiheid.	17 0/10.

I. Veldkanon van 84 mM.

Gaan wij, alvorens eene beknopte beschrijving van dit materieel te geven, na, aan welke voorwaarden de constructeur getracht heeft te voldoen.

Deze zijn:

- 1°. Het gebruik van een zwaar projectiel, met het oog op eene ernstige uitwerking.
- 2°. Aanzienlijke vuursnelheid.
- 3°. Geringe terugloop.
- 4°. Groote beweegbaarheid en daarmede dus een betrekkelijk klein gewicht.

(1) Ontleend aan: *Engineering* 1894; *Militär Wochenblatt* 1895; *Waffenlehre* van R. WILLE 1896; e. a.

Om aan den eersten eisch te voldoen, heeft ARMSTRONG zijne toevlucht genomen tot het vrij groote kaliber van 84 mM.

De vuursnelheid werd hooger opgevoerd door het sluitmechanisme, dat tot dusver voor dergelijke vuurmonden in gebruik was, te wijzigen en ook door metalen kardoeshulzen in toepassing te brengen.

De terugloop wordt, zooal niet geheel opgeheven, dan toch zeer beperkt door gelijktijdig gebruik te maken van eene hydraulische en eene asschoprem.

Wat eindelijk de zwaarte van het geheel betreft, deze heeft men zooveel mogelijk — aan de hand van berekeningen — tot een minimum teruggebracht.

De *vuurmond* bestaat uit eene kernbuis, waaromheen ten deele een mantel is gelegd, die vóór en achter door ringen wordt vastgehouden en aan den onderkant een richel draagt, welke aan den vuurmond eene vaste ligging geeft op het draagstuk. De achterste band is aan de onderzijde verlengd tot een oor, dat de zuigerstang der hydraulische rem moet opnemen.

Het sluitmechanisme, systeem-ARMSTRONG, bestaat in hoofdzaak uit eene schroef — waarvan enkele sectoren echter niet van draden voorzien zijn —, die van achteren cilindrisch en van voren afgeknot kegelvormig is. De gladde sectoren van den cylinder staan tegenover de van een schroefdraad voorziene sectoren van den afgeknotten kegel. Wij zullen later op deze inrichting terugkomen, ten einde de hieraan toegeschreven voor- en nadeelen te leeren kennen.

Als gewoonlijk rust de sluitschroef op een draagstuk, dat voorts door middel van eene verticale kruk om een scharnierbout kan worden omgewenteld. Aanvankelijk wordt de schroef losgedraaid om vervolgens uit den vuurmond te treden en de verdere beweging van het draagstuk te volgen. Ofschoon klaarblijkelijk steeds twee verschillende bewegingen aan de sluitschroef moeten worden medegedeeld, wordt hiertoe toch alleen maar het omzetten van de genoemde kruk van links naar rechts vereischt.

De lading, opgesloten in een aluminium huls, wordt ontstoken door middel van een percuteur. Dit kan echter eerst geschieden, wanneer de vuurmond volkomen gesloten is.

De gasdichte afsluiting en de wijze, waarop de ledige hulzen worden uitgegeworpen, leveren niets bijzonders op.

De *affuit* vertoont enkele meldenswaardige eigenaardigheden.

De vuurmond namelijk, komt te rusten op een bronzen draagstuk, dat met tappen steunt op de zijwangen der affuit. Dit draagstuk wordt gevormd door een hollen cylinder, die in zijn achterste gedeelte een hydraulischen zuiger en in zijn voorste gedeelte eene krachtige spiraalveer opneemt; de zuigerstang is verbonden aan het bovengenoemde oog van den achtersten band.

Door eene eigenaardige inrichting wordt de druk binnen den cylinder constant gehouden. Daartoe ligt in den cylinderwand een soort sleutel, die

ook vat in eene groef van den zuiger. De gedaante en afmetingen van dien sleutel zijn zoodanig gekozen, dat de doortocht van de vloeistof geleidelijk meer en meer beperkt wordt naarmate de terugloop afneemt. Eene dergelijke inrichting treft men ook aan bij de meeste Engelsche marine-affuiten, door ARMSTRONG geconstrueerd; het schijnt, dat hiermede bevredigende uitkomsten zijn verkregen. De zuiger heeft een slag van 33 cM.

Nadat de terugloop is uitgeput, brengt de spiraalveer den vuurmond weder in batterij.

Behalve deze reminrichting, is de affuit nog van eene asschop voorzien. Laatstbedoelde rem bestaat uit een steel, die met het eene uiteinde scharnierend aan de affuitas is verbonden, terwijl het andere einde eene platte schop met scherpen rand draagt. Het huis van het blad is door middel van een vrij zware ketting bevestigd aan eene verbindingsplaat der zijwangen. Op marsch wordt de rem aan de affuit opgehangen. In batterij gekomen, laat men haar vrij afhangen, waardoor bij het eerste schot de schop in den grond dringt en zodoende den ketting strekt. Het is duidelijk, dat bij de volgende schoten de terugloop van de affuit nu ten deele zal worden opgeheven, terwijl het ook voor de hand ligt, dat de toestand van het terrein een belangrijken invloed zal oefenen op de grootte van dien terugloop.

Gelijktijdig is ook de vuurmond op zichzelf over het draagstuk achteruit geloopt of liever geschoven, om onmiddellijk weder automatisch in zijn vorigen stand terug te keeren.

Eindelijk is de affuit nog voorzien van eene rem tot het matigen van den gang van het voertuig.

De houten raden hebben een stalen naaf en radband, terwijl de naafbussen van phosphorbrons vervaardigd zijn.

De *voorwagen* wijkt niet af van de bekende gebruikelijke inrichting; hij is in hoofdzaak vervaardigd van staalplaat.

Omtrent de *munitie* valt eene enkele bijzonderheid te vermelden.

De metalen kardoeshuls kan namelijk een segmentgranaat, een granaat-kartets of wel een stalen granaat opnemen. Eene dergelijke uitrusting aan projectielen wordt, voor zooverre ons bekend, bij andere veldartillerie niet aangetroffen.

Het zij ons thans vergund de aandacht te vestigen op eenige eigenaardigheden van dit materieel.

Wij aarzelen niet een zoo groot kaliber als 84 mM. voor een snelvurend veldgeschut beslist te verwerpen. Dit kaliber overtreft dan ook dat van alle veldkanonnen, die in de laatste vijf à zes jaren ontworpen of inderdaad geconstrueerd werden.

Wat de cilindro-conische schroefsluiting betreft, daaromtrent zijn de des-

kundigen het verre van eens. Sommigen weten hieraan niets dan voordeelen toe te kennen, anderen kunnen alleen op nadeelen wijzen.

De *Revue d'Artillerie* (1) meent, dat het aan deze gedaante der schroef te danken is, dat de drie bewegingen, die anders voor het sluiten noodig zijn, tot één konden worden teruggebracht. Wij zagen echter reeds, dat o. a. ook de sluitmechanismen der snelvurende veldkanonnen van SCHNEIDER en MAXIM-NORDENFELT voor eene enkelvoudige hefboombeweging zijn ingericht, zonder dat de schroef den cilindro-conischen vorm bezit; bij laatstbedoelde constructie is eer het omgekeerde het geval, daar juist de schroefdraden, die op den cylinder met de grootste middellijn liggen, het voorste gedeelte van het sluitstuk vormen (2).

Voorts meent de Schrijver in het aangehaalde tijdschrift, dat de »forme tronconique» tengevolge heeft, dat de drukkingen in de richting van de zielas niet op ééne enkele cilindrische metaallaag van den mantel worden overgebracht, doch op zooveel tegen elkander aanliggende dergelijke lagen als er conische schroefdraden aanwezig zijn.

Door de gladde en de schroefsectoren op den cylinder en op den afgeknotten kegel tegenover elkander te verschuiven, heeft men een beteren waarborg willen verkrijgen tegen het uitwerpen van de sluitschroef, tengevolge van hooge abnormale spanningen. Zoodoende zou dan ook de druk in de lengterichting op den volledige omtrek van de kulas worden overgebracht en niet, zooals bij de cilindrische schroef, slechts op de helft hiervan.

Professor KAISER (3) laat zich in denzelfden geest uit, doch geheel anders luidt het oordeel van den Heer MERVEILLEUX DU VIGNAUX (4). Ook de eerste CANET-vuurmonden waren van eene afgeknot kegelvormige sluitschroef voorzien, eene constructie, die men trouwens reeds aantreft bij de in 1883 vervaardigde lanceerbuizen voor torpedo's. Het lag eveneens in de bedoeling langs dezen weg de vuursnelheid te verhoogen, door het aantal bewegingen, noodig voor het openen en sluiten van den vuurmond, te reduceeren.

»Ce système» — zegt laatstgenoemde Schrijver woordelijk — »semble devoir, à priori, augmenter légèrement la rapidité du tir.»

»Des modèles furent exécutés, mais on renonça bientôt à cette disposition, en présence des inconvénients qu'elle entraînait.»

Deze nadeelen worden vervolgens aldus geformuleerd:

Het achterste gedeelte van den vuurmond moet te veel worden uitgesneden, waardoor de kulas verzwakt wordt.

De werking der krachten wordt ongunstig verdeeld.

De vervaardiging levert ernstige moeilijkheden op, terwijl de schroefdraden gebrekkig in de moeren vatten.

(1) Zie: *Revue d'Artillerie*, tome 38, p. 331.

(2) Zie: *De Militaire Spectator*, N°. 8 en 11, 1896.

(3) Zie: *Verschlüsse der Schnellfeuer-Kanonen*, von GEORG KAISER, bladz. 64.

(4) Zie: *L'Artillerie à tir rapide en France. Les canons-CANET*, par M. P. MERVEILLEUX DU VIGNAUX, bladz. 15.

Ten andere wint de vuursnelheid slechts in geringe mate, hetgeen gecompenseerd zou kunnen worden door een oordeelkundiger samenstelling van het bewegingsorganisme.

»La vis tronconique n'a, du reste, de raison d'être que si l'on conserve les trois mouvements d'ouverture de culasse», vervolgt de Schrijver en daarmede zijn wij het, zooals reeds uit het bovenstaande volgt, volkomen eens. Men heeft echter al dadelijk ingezien, dat de sluitstukbeweging met één enkelen handgreep moest kunnen geschieden, ten einde den sluitstukbediende zijne taak zoo snel, zoo mechanisch, zoo automatisch mogelijk te doen verrichten.

Aan de schoprem van ARMSTRONG worden eenige voordeelen toegekend, waartegenover echter ook weder ernstige nadeelen gesteld worden.

Indien namelijk de rem de affuit volkomen vastzet, wordt van deze laatste toch niet te veel gevegd, dank zij de hydraulische rem, die in verband hiermede nauwkeurig berekend is.

Voorts is deze rem stevig, licht en gemakkelijk aan reeds bestaande affuiten aan te brengen. De scharnierende verbinding met de affuitas, laat toe zonder bezwaar de zijdelingsche richting mede te deelen. De rem zou voorts bij elk schot haar gunstigsten stand innemen, terwijl zij gemakkelijk weder vrij wordt gemaakt door haar naar voren te drukken.

Hiermede nu is het *Militär Wochenblatt*, hiervoren reeds aangehaald, het alles behalve eens. De Schrijver beweert, dat de asrem den vuurmond belangrijk uit de richting brengt. Daarmede zou dan het voornaamste voordeel, gelegen in de beperking van den terugloop, komen te vervallen. Bedoeld effect is van te meer beteekenis, daar nòch de vuurmond, nòch de affuit van hulpmiddelen voorzien zijn voor de zijdelingsche richting.

Laten wij nog een oogenblik stilstaan bij de uitkomsten, door eenige schietproeven opgeleverd.

Ofschoon beweerd wordt, dat het kanon van 84 mM. 10 schoten in de minuut kan doen, waren op het schietterrein van Silloth, vurende op een afstand van 914 M. (1), 53 seconden noodig voor het doen van 5 granaatkartetsschoten; dit zou dus nog niet overeenkomen met eene vuursnelheid van 6 schoten in de minuut. Indien men nu nog in aanmerking neemt, dat deze uitkomst verkregen werd op het »proefveld» en men zich niet bekommerde omtrent richting en uitwerking, dan zeer zeker bestaat er reden niet bevredigd te zijn.

Bij 10 schoten, den 10den November 1893 op het hetzelfde terrein gedaan, heeft de schoprem naar behooren gewerkt, en wel onder de navolgende omstandigheden.

Lading: 0,510 KG. cordiet. — Afstand: 1828 M. — Elevatie: 3°10'. — Terrein: zandachtig.

(1) Deze vreemdsoortige afstand is een gevolg van de overbrenging der *yards* in meters. 1 yard = 0,914 M.

Bij het eerste schot drong de schop geheel in den grond, waardoor de ketting gestrekt werd; de terugloop bedroeg 75 cM.

Bij de volgende schoten bedroeg deze terugloop respectievelijk 18, 20, 30, 39 en 38 cM., om gedurende de laatste vier schoten veel geringer te zijn, zoodat het gezamenlijke bedrag ongeveer 60 cM. was, overeenkomende met gemiddeld 15 cM. per schot.

Toen men daarna nog een drietal schoten deed op een vaster terrein, zonder gebruik te maken van de rem, werd een gemiddelde terugloop verkregen van 5 M.

Uit de achterstaande tabel zal blijken, dat de ballistische eigenschappen van dezen vuurmond niet gunstig beoordeeld kunnen worden. De belasting op de dwarsdoorsnede van het projectiel toch, is geringer dan die van het projectiel met hetzelfde gewicht van het tegenwoordige Engelsche veldkanon C. 84 (1), terwijl dit laatste slechts weinig minder aanvangssnelheid bezit.

Weegt het projectiel al zwaar voor een snelvuurkanon, dit gewicht is ten andere gering in verhouding tot het kaliber. Ook is de gewichtsverdeling ten opzichte van de vulkogels niet gunstig te noemen; laatstgenoemde wegen namelijk 3,150 KG. en daar het projectiel 6,8 KG. zwaar is, draagt het rendement slechts 46 $\frac{0}{0}$.

II. Veldkanon van 76 mM.

Deze vuurmond is feitelijk een gewijzigd kanon van 12 pond, het tegenwoordige Engelsche veldgeschut. Wij kunnen daarom volstaan met de aandacht te vestigen op de verschillen tusschen deze beide kanonnen.

De constructeurs hebben zich ten doel gesteld een vuurmond te vervaardigen, waarbij naar verkiezing van zwart buskruit of van cordiet gebruik gemaakt zou kunnen worden en wel van equivalente ladingen, d. w. z. van ladingen, die eene zelfde aanvangssnelheid aan het projectiel mededeelen. Alsdan kunnen een zelfde opzet en een eensluidende schootstafel voor beide soorten van lading dienst doen.

De munitie van het bestaande veldstuk is behouden. Alleen heeft men ter wille van de vuursnelheid kardoeshulzen ingevoerd.

Daar de vuurmond meer volledig ommanteld is dan het kanon van 12 pond en ook eene grootere lengte bezit, is tevens het gewicht vermeerderd met 40 KG. Deze gewichtstoename is echter gecompenseerd door de affuit 40 KG. en den voorwagen 16 KG. lichter te maken.

De voorwagen neemt 36 schoten op.

De aanvangssnelheid is tot 613 M. opgevoerd; wij achten het wenschelijk hierop later terug te komen. Zoodoende is het arbeidsvermogen van het

(1) Deze vuurmond heeft een kaliber van 76,2 mM.; het projectielgewicht bedraagt 6,8 KG.; de belasting op de dwarsdoorsnede 149,1 gram; de aanvangssnelheid, volgens het *Militär Wochenblatt*, 486 M., doch volgens WILLE'S *Waffentehre* 472 M.

projectiel per KG. van het vuurmondgewicht van 209,2 KGM. gestegen tot 268 KGM. De levende kracht van den terugloop bedraagt 3,15 KGM. per KG. gewicht van de affuit.

De *vuurmond* bestaat uit eene kernbuis, die over hare geheele lengte door een tweetal mantels omgeven is. De achterste mantel neemt het sluitstuk op en draagt de tappen; eene nok aan den onderkant dient voor de bevestiging van den getanden richtboog.

Het sluitstuk bestaat weder uit eene cylindro conische schroef.

De *affuit* vertoont hetzelfde type als die van het Engelsche veldgeschut.

De as der raden is, behalve door twee stroppen, ook nog door twee trekstangen met de affuit verbonden. Laatstgenoemde dragen in het midden een bus, waarin eene spiraalveer ligt opgesloten, zoodat aan het geheel eenige elasticiteit is gegeven.

Aan de binnenzijde van de naaf is eene rem aangebracht, die gedurende den terugloop automatisch werkt. Deze naafrem is als volgt ingericht. Om de naaf is een gespleten stalen band gelegd, waarvan de klemming met behulp van een schroefbout geregeld kan worden. Het buitenoppervlak is van tanden voorzien.

De trekstangen, waarvan boven sprake was, dragen aan haar uiteinde eene staaf, die bij het vuren in de tanden van den klemring gelegd en in dezen stand door eene veer bevestigd wordt. Het profiel van de tanden is zoodanig gekozen, dat tijdens den terugloop de klemringen, en bijgevolg ook de raden, niet kunnen draaien. Daarentegen belet niets de affuit vooruit te brengen, daar alsdan de raden vrij zijn, voor zooverre althans *deze* richting van beweging betreft. Dezelfde rem doet ook dienst op marsch; zij wordt alsdan bediend door een der manschappen op de zitplaatsen der affuit, die daartoe een hefboom onder zijn onmiddellijk bereik heeft.

De richttoestel voor het geven van de elevatie bestaat uit een getanden boog, bevestigd aan het bovengenoemde oor van den achtersten mantel. Op deze boog werkt een rondsel, op welks as de beweging van het stelrad door middel van een wrijvingskegel wordt overgebracht. Deze transmissie laat toe, dat de richtboog gedurende het afgaan van het schot nog eene geringe beweging kan maken, waardoor het mechanisme, in zijn geheel genomen, minder te verduren heeft.

De affuitkist, aangebracht tusschen de zijwangen, bevat, behalve de gewone behoeften, ook twee volledige ladingen.

De aanzienlijke snelheid van het projectiel trekt onmiddellijk onze aandacht, te meer omdat ARMSTRONG steeds de voorkeur heeft gegeven aan zware projectielen met gemiddelde snelheden, toen men elders er naar streefde het gewicht van het projectiel ten bate van de aanvangssnelheid te verminderen. Inderdaad strekken overdreven aanvangssnelheden slechts ten nadeele van

het projectielgewicht, van de beweegbaarheid en vooral van het weerstandsvermogen van den vuurmond. Vandaar dan ook, dat men zich te »Elswick" beijverde de aanvankelijke snelheid van de granaatkartets der veldartillerie op ongeveer 500 M. te houden. Terwijl men nu bij het Engelsche veldgeschut van 12 pond nog onlangs het projectielgewicht van 5,675 KG. tot 6,8 KG. opvoerde, om daartegenover de aanvangssnelheid van 524 M. tot 472 M. terug te brengen, ten einde tot gunstiger verhoudingen te geraken, heeft ARMSTRONG eerstgenoemd projectielgewicht gehandhaafd doch de snelheid belangrijk doen stijgen, namelijk van 524 M. tot 613 M. Generaal WILLE noemt dan ook eene belasting op de dwarsdoorsnede van 124,5 gram voor eene zoo aanzienlijke snelheid, volkomen ontoereikend.

Immers, niet het arbeidsvermogen *aan de monding*, doch wel dat op de *middelbare afstanden* beslist omtrent het vermogen van den vuurmond, in het algemeen dus: het *resteerend* arbeidsvermogen.

Het is een bekend feit, dat bij twee even zware projectielen, met belangrijk verschillende snelheden voortgeschoten, het verschil in eindsnelheid beduidend afneemt, naarmate de afstanden aangroeien.

Schiet men bijvoorbeeld twee projectielen van gelijk gewicht, met aanvangssnelheden van 521 M. en 457 M., dan zal het oorspronkelijke verschil van 64 M. op afstanden van 1000, 2000 en 3000 yards respectievelijk bedragen: 41 M., 19 M. en 14 M. De uitwerking van het schot is dus tengevolge van de grootere aanvangssnelheid slechts luttel verhoogd, daarentegen is het te verwachten, dat veel van de affuit geveerd wordt.

Omtrent de naafrem zij opgemerkt, dat zij zelfs op harden gladden bodem — dus onder de ongunstigste omstandigheden — den terugloop toch nog beperkt tot ongeveer 2 M. Noemen sommigen de naafrem eenvoudig, licht en betrekkelijk krachtig, anderen weder verwijten haar, dat zij maar al te vernielend werkt op het rad. De hier beschreven rem bezit echter het voordeel eene vrij nauwkeurige regeling van de wrijving op de naaf toe te laten.

Ten slotte volgen hierachter de voornaamste getallenwaarden.

Onderwerp.	Kanon van		
	84 mM.	76 mM.	
Kaliber.....	mM.	84	76
Ziellengte	M.	1,935	2,403
»	Kal.	23	31,6
Gewicht van den vuurmond.....	KG.	368	406
Maximum elevatie.....		16°	16°
» declinatie.....		5°	8°
Gewicht van het projectiel.....	KG.	6,80	5,67
Belasting op de eenheid van doorsnede.....	G.	122,7	124,5
Gewicht der springlading van de gewone granaat.	G.	411	283
» » » » » stalen »	G.	766	680
Aantal vulkogels der granaatkartets.....		220	180
» segmenten » granaat.....		100	98
Gewicht van de kardoeshuis.....	G.	115	(?)
» » » lading (cordiet).....	G.	0,510	0,560
Aanvangssnelheid.....	M.	494	613
Gewicht van de affuit.....	KG.	508	530
Middellijn van het rad.....	M.	1,37	1,52
Gewicht van vuurmond en affuit met uitrusting.	KG.	876	936
» » den voorwagen » »	KG.	870	914
» » het volledige stuk.....	KG.	1746	1850
Arbeidsver- aan de monding.....	MT.	84,665	108,705
mogen van » » » per KG. v. d. vuurm.	KGM.	230	268
het projectiel. » » » » v. h. stuk..	KGM.	97	116
Aantal schoten in den voorwagen.....		36	36
Vuursnelheid in schoten per minuut.....		10 (?)	8 à 10

(Wordt vervolgd.)

Een en ander uit eene oude brochure aan de practijk getoetst.

Is het begrip *oud*, waarvoor men het ook gebruikt, steeds betrekkelijk te noemen, niet het minst is dit het geval in het militaire, waar men een jas of pantalon onder »oude kleeding» rangschikt, zoodra een tweede kleedingstuk van die soort ontvangen wordt, en waar men den milicien na één jaar dienst hoort toevoegen: »sta stil, die oude kerel daar!»

Daarvan uitgaande, meen ik diezelfde qualificatie te mogen toepassen op een geschrift, dat vóór ongeveer acht jaren verscheen, althans volgens het »tweede gedeelte», dat in 1894 gedrukt werd en welks inleiding aanvangt met de woorden: »vóór zes jaren zag het eerste gedeelte van dit geschrift het licht».

Ik bedoel: *De opleiding der compagnie*, door A. J. PRINS, Kapitein bij het 4de reg. inf.

Wat aanleiding gaf tot die studie, kan men in de eerste vier bladzijden lezen; wat de gevolgen er van zijn geweest, behoeft ik hier evenmin uitvoerig te behandelen. Dat sinds vijf jaren de methode van opleiding onzer recruten geheel gewijzigd is, zegt trouwens reeds genoeg.

Eene beoordeeling dezer brochure zou ik in de eerste plaats aan mijne pen niet toevertrouwen, en zou in de tweede plaats eene ergerlijke bespottung zijn van het begrip »actualiteit», dat bij dergelijke besprekingen terecht verlangd wordt. Trouwens, welk belang zou het hebben, nu nog te redenkavelen over opleiding door den bataljonsadjutant of den compagniescommandant, waar officieele rapporten en persoonlijke meeningen zich meerendeels vóór de laatste verklaard hebben?

Eene andere beweegreden en een ander doel deden mij dan ook tot dit opstel besluiten.

Vijf jaar achtereen heeft men thans de verschillende wijzen van opleiden of africhten eener militielichting kunnen nagaan, de op verschillende wijze geoeffende compagnieën vier aan vier onder de leiding van één persoon zien komen, en eindelijk die onderdeelen in regimentsverband op het manoeuvreerterrein zien optreden. Het verschil in opvatting is uit den aard der zaak in het eerste tijdperk der opleiding voor ieder zichtbaar, en vooral voor hen,

die het voorrecht hebben, in een garnizoen te dienen, waar eenige viertallen compagnieën te zamen zijn. De nadeelige gevolgen er van springen natuurlijk echter eerst terdege in het oog, wanneer de compagnieën tot een bataljon of een regiment, doch vooral in het eerste geval, zijn samengevoegd.

Reeds onder den indruk dezer vijfjarige ondervinding nam ik eenigen tijd geleden het bovengenoemde geschrift weder eens ter hand, en vond daarin zooveel, wat jaarlijks in strijd blijkt te zijn met de werkelijkheid en den goeden gang van zaken — hetzij dat helaas een wenk niet gevolgd, hetzij dat m. i. ten onrechte een daarin ontwikkeld denkbeeld overgenomen wordt —, dat ik mij niet kon weerhouden, eenige punten uit de theorie en de practijk ter sprake te brengen en wel bij voorkeur in onderling verband.

Ik herhaal: men verwachtte geen critiek op de brochure van den toenmaligen Kapitein PRINS. Doch, waar de Schrijver zelf verklaart, de door hem voorgestelde methode niet te hebben kunnen toepassen, daar mag de practijk wel een woordje medespreken, sinds de eerste opleiding der recruten uitsluitend in handen van de compagniescommandanten is overgegaan. Bovendien is het mijn doel, slechts eenige opmerkingen te maken naar aanleiding der recrutenopleiding in het eerste tijdperk, en worden dus ook alleen enkele punten uit het daarover handelend gedeelte — Hoofdstuk II — van dat boekje, nu en dan ter sprake gebracht. De geachte Schrijver zal mij wel ten goede willen houden, dat ik in de volgende bladzijden van den *Kapitein PRINS* blijf spreken, omdat het mij onbekend is, of na acht jaren de *Luitenant-Kolonel PRINS* nog dezelfde theorieën huldigt, als in de genoemde brochure zijn ontwikkeld.

Als in het voorjaar de sneeuw nauwelijks plaats gemaakt heeft voor het jonge groen, staan op de verschillende exercitieterreinen de 180 compagnieën onzer infanterie tegelijkertijd opgesteld, om elk naar de inzichten van haren commandant (om niet vooruit te loopen, plaats ik hierachter nog niet tusschen haakjes een vraagteeken) het eerste militaire onderricht te ontvangen.

Waar de leerstof voor alle dezelfde en nauwkeurig aangegeven is in de »Regeling der Instructie bij de Korpsen Infanterie» van den Inspecteur der Infanterie, dd. 18 Januari 1894, N°. 25 Z (thans voorkomende op bladz. 4 en volgende van den in October jl. verschenen *Grondslag van het onderricht bij het wapen der Infanterie*), waar dezelfde reglementen en voorschriften gevolgd moeten worden en waar de uitkomsten onderling niet mogen verschillen, als de compagnieën na 4 maanden in bataljonsverband komen, daar zou men meenen ongeveer hetzelfde te zien als vroeger, toen de bataljonsadjutant de 16 à 20 klassen der aan zijne leiding toevertrouwde lichter op een stoot van den hoorn gelijktijdig hetzelfde deed verrichten. Bijkans zou ik echter geneigd zijn te zeggen: het tegendeel is waar.

Hier eenige klassen, die op den leek den indruk maken eene turner-vorming te beoogen; daár eene compagnie, die stelselmatig volgens de *Recrutenschool*

op de ouderwetsche manier geoefend wordt; ginds een troep, waar men de individueele opleiding schijnt voor te staan; iets verder weer manschappen, die reeds den derden of vierden dag met het geweer uitrukken; links eene compagnie recruten met mouwvest en politiemuts, rechts eene andere in tenue I; kortom, de verschillende exercitieterreinen langs wandelende, zien wij het »zooveel hoofden, zooveel zinnen» sterk bewaarheid.

Als men nu, aan het einde van het eerste tijdperk, de bataljons, samengesteld uit die zoo verschillend opgeleide bestanddeelen, ziet uitrukken, dan komt de oppervlakkige waarnemer tot de slotsom, dat langs verschillende wegen precies dezelfde uitkomsten verkregen zijn. Doch zij, die niet onder die categorie gerangschikt moeten worden — in de eerste plaats de bataljonscommandanten —, merken wel degelijk het verschil in marschvaardigheid van dien troep op, als deze of gene compagnie aan het hoofd marcheert; en wanneer later de uitkomsten bij het schijfschieten, het volhardingsvermogen bij het gevechtsexerceeren en de individueele handelingen in den velddienst vergeleken worden, zal het evenmin verborgen blijven, dat er verschil van inzichten bestaan heeft bij de africhting der recruten van de vier onderdeelen van het bataljon.

Voorstanders der bataljonsopleiding, zooals nog steeds onder de officieren in ons leger gevonden worden, gronden hun beweren immer op die ongelijkheid in bewegingen en in manoeuvreervaardigheid der compagnieën en op het daardoor ontstaande gemis aan eenheid in het bataljon, waar samenwerking een hoofdvereischte is.

Ontegenzeggelijk is het waar, dat in den tijd toen de bataljonsadjutant de »drilmeester» der lichter van een geheel bataljon was, daarin bijgestaan door een onder zijne leiding gevormd en geoefend kader, de gesloten exercitiën — waarvoor thans in den *Grondslag van het onderricht* gelukkig de naam *nauwgezet* en *slink*, in plaats van *stram* exerceeren, gekomen is — zich veel meer kenmerkten door gelijk- en eenvormigheid, dan thans, vooral aanvankelijk, bij bataljonsoefeningen opgemerkt wordt.

Toch is dit geen *noodzakelijk* kwaad, als de reglementen en voorschriften slechts voor geene tweeledige uitlegging vatbaar zijn en verschillende opvattingen onmogelijk maken. Men zou allicht geneigd zijn niet anders te verwachten, waar zoo menigmaal wijzigingen op, of nieuwe uitgaven van die uitgangspunten der militaire opleiding verschijnen, na ingewonnen advies van 3 divisie-, 9 regiments-, 45 bataljons- en 180 compagniescommandanten, ongerekend de overige, door die verschillende chefs geraadpleegde, officieren, waardoor het aantal oogen, dat fouten zoekt en leemten vindt in te vernieuwen reglementen, de duizend verre overschrijdt. De practijk is echter weer daar, om aan te toonen, dat toch in elk voorschrift vraagpunten overblijven, die het mogelijk maken, het voorgeschrevene op verschillende wijzen en toch geen van alle strijdig met de reglementen te onderwijzen.

Zoo was het bij de vroegere voorschriften, zoo zal het bij die van het in

dat opzicht zoo uiterst vruchtbare jaar 1896 eer meer dan minder het geval zijn, wat te meer te betreuren is, nu eerst na $2\frac{1}{2}$ jaar voorstellen tot wijziging der nieuwe *Recrutenschool* ingediend mogen worden. Deze veronderstelling vindt haren grond in het feit, dat niet alleen in het nieuwe reglement eenige, m. i. niet onverbeterlijke, bepalingen uit het vorige overgenomen, doch bovendien andere daaraan toegevoegd zijn, die reeds bij eene oppervlakkige beschouwing als onduidelijk in het oog springen, en welker aantal bij eene meer aandachtige bestudeering, maar vooral in de practijk nog wel vergroot zal worden. Vóórdat ik die oude bepalingen aanduid, wensch ik, om het verwijt van muggenzifterij te ontgaan, te wijzen op hetgeen in den hierboven genoemden *Grondslag van het onderricht* op bladz. 3 aangegeven staat omtrent de waarde van het *nauwgezet* en *flink* exerceeren, als vereischte tot het aankweken van orde en tucht.

Een kenmerk van eene zoodanige exercitie is in de eerste plaats gelijkheid in de uitvoering der bewegingen. Waar die uitvoering reeds op een waarschuwingscommando plaats moet hebben, zal die gelijkheid steeds ontbreken, zoolang bij het bepaalde omtrent »het commando" (bladz. 5) niet aangegeven staat, dat in zoodanig geval de laatste lettergreep van het waarschuwingscommando kort uitgesproken wordt. Dit geldt bijv. in de eerste plaats het waarschuwingscommando voor het aanmarcheeren — zooals *voorwaarts*, *versnelde pas*, *looppas*, *gelederen sluit u* — waarop het bovenlijf naar voren gebracht moet worden, wat mij even wenschelijk voorkomt bij den achterwaartschen pas, zooals trouwens hier en daar reeds onderwezen wordt, in welk geval het bovenstaande ook van toepassing zou zijn op de waarschuwingscommando's bij het achterwaarts marcheeren en het openen der gelederen; en in de tweede plaats bij alle wendingen en verplaatsingen over korten afstand, als het geweer bij den voet staat, waarbij op het waarschuwingscommando het geweer rechtstandig eene handbreedte opgelicht moet worden. Bij het uitvoeren van den looppas moeten de armen winkelhaaks aan het lijf gesloten worden; op het commando *Linker (Rechter) tasch* = OPEN wordt door de recruten van het achterste gelid een halve pas rechts voorwaarts gedaan; bij het beoefenen van den versnelden- en den looppas bij den frontmarsch neemt het achterste gelid den dubbelen afstand.

Indien voorgeschreven was, dat al die bewegingen op het waarschuwingscommando moesten geschieden, dan zou voorkomen worden, dat zulks, zooals nu, ter wille van het *flink* exerceeren slechts bij sommige compagnieën plaats vindt, terwijl andere ze op het uitvoeringscommando laten verrichten, waardoor de gelijkheid alweer te wenschen overlaat.

Bij het aangeven van het vizier voor de vuren zou het oplichten der geweren, tot het stellen van de klep, door de geheele klasse gelijktijdig en dus alweer *flink* uitgevoerd worden, als de laatste twee lettergrepen (*meter of vizier*) als uitvoeringscommando uitgesproken moesten worden.

De uitvoering van den schuinschen marsch, het hernemen van den marsch

in front en het rechts- en linksom maken in den marsch, zijn naar mijne meening niet duidelijk genoeg omschreven, om zekerheid te hebben, dat die bewegingen bij de geheele infanterie op dezelfde wijze onderwezen zullen worden, terwijl men deze wel verkrijgen zou, als aangegeven was, dat op de commando's *Schuins rechts (links)* = MARSCH; *Voorwaarts* = MARSCH en *Rechts (links) uit de flank* = MARSCH eerst de linker- (rechter-) voet op den gewonen afstand neergezet wordt in de richting, waarin gemarcheerd werd.

Niet zoozeer in het belang der flinke exercitie, als wel in dat van het eerste onderricht, is het mij een raadsel, waarom nog steeds bij het opzetten en afnemen van de bajonet, bij het aan rotten zetten der geweren, en thans ook bij het af- en omhangen der uitrusting, de verschillende achtereenvolgens vermelde bewegingen niet als zoodanig genoemd en genummerd zijn.

Waar ik nu toch door mijne laatste opmerking afgeweken ben van mijn plan, om slechts het betoog te leveren, dat ook de nieuwe *Recrutenschool* op eenige punten verschil van opvatting mogelijk maakt, daar kan ik niet nalaten, hier ook nog mijn spijt uit te drukken over het in dit reglement nagenoeg onveranderd overnemen van ééne beweging: nl. het knielen. Ik zeg nagenoeg, omdat alleen het commando evenals dat voor het liggen gewijzigd is, wat mij op zichzelf weer geene verbetering toeschijnt; immers, al mag bij het knielen, liggen en opstaan geene gelijkheid in de uitvoering gevorderd worden, zoo zouden de recruten toch gelijktijdig de beweging kunnen aanvangen. Dit nu is bij de min of meer trage werking van de menschelijke hersenen onmogelijk, als men de manschappen zonder waarschuwings- met een uitvoeringscommando overvalt; nu hebben we hier weer verloren, wat we bij de beweging van het hoofd rechts en links in dit opzicht gewonnen hadden. Wat het knielen zelf betreft, komt bij de uitvoering daarvan steeds de vraag bij mij op, of die beweging niet beter op hare plaats geweest zou zijn bij de lijfstraffen in vroeger tijden. Hoogst pijnlijk als zij voor de meeste menschen is, maakt zij de onbewegelijke houding, en daardoor later bij het knielende vuren het rustig afgeven van het schot, onmogelijk. Waarom mag een soldaat niet evenals een burger knielen, door beide knieën voorwaarts te buigen? Doch, indien al het plaatsen van de rechterknie op den grond behouden moest blijven, waarom kon dan niet het ongedwongen *rusten* van het lichaam op den rechterhiel, wat in tegendeel zeer *vermoeiend* is, achterwegè gelaten worden?

Gelden de bovengenoemde bezwaren hoofdzakelijk voor bewegingen, die ook reeds in het vorige reglement voorkwamen, ook in het nieuwe kunnen vele vraag- en uitroepstekens geplaatst worden. Daar het mij te ver zou voeren, als ik eenige hier wilde aanwijzen, en het bovendien te verwachten is, dat nog menige militaire pen er door in beweging gebracht zal worden, wensch ik mij te bepalen tot de algemeene opmerking, die voor bijkans al onze nieuwe voorschriften in meer of mindere mate geldt, nl. dat de *Recrutenschool* van 1896, op meer dan ééne plaats duidelijk aantoonst, dat

eene groote quantiteit van arbeid veelal niet aan de qualiteit er van ten goede komt, en verder dat een exercitiereglement liever op het terrein dan binnenskamers gemaakt moest worden. Alleen wensch ik eene uitzondering te maken met, en de aandacht te vestigen op één der wijzigingen in de laatste *Recrutenschool*, waarvan het te voorzien is, dat zij op verschillende wijzen onderwezen zal worden, en wel het rechtsomkeert maken in den marsch. Volgens de letter toch moet op het commando »marsch" of »halt" de linkervoet op denzelfden afstand geplaatst worden als bij 1 van *rechts* = OM. Ofschoon men aldaar tevergeefs eene eerste beweging zoekt, wordt hier natuurlijk bedoeld 1 dM. vóór den rechtervoet; dit nu is iets wat mij voorkomt, dat in de practijk moeilijk te verkrijgen zal zijn, nadat de man eenigen tijd achtereen zijne voeten beurtelings 75 cM. vooruit gebracht heeft, terwijl die wending in den versnelden pas nog bezwaarlijker is.

Ik heb gemeend, mij bovenstaande uitweiding te mogen veroorloven, omdat ik het ter wille van de eenheid in het bataljon een vereischte vind, dat de opleiding der compagnieën in de details niet verschillend kan zijn.

Zij, die de groote manoeuvres van 1895 bijgewoond hebben, zullen zich nog den flinken pas van de Koloniale Reserve herinneren, die zelfs de ongelijke heide deed dreunen. Nieuwsgierig om de oorzaak van dat voor ons beschamend onderscheid tusschen het marcheeren van dat korps en van onze infanterie te weten, wendde ik mij schriftelijk tot een der officieren van die voor Indië bestemde troepen. Het mij welwillend verstrekte antwoord stelde mij in zóóverre te leur, dat ik vernemen moest, dat de eerste opleiding der recruten bij ééne compagnie, dus eenhoofdig, plaats heeft, doch verder lezende, bemerkte ik dat bijzondere omstandigheden haren invloed in hooge mate doen gevoelen, waartoe in de eerste plaats het feit gerekend moet worden, dat dit korps slechts vrijwilligers telt; en ten slotte werd ik geheel gerust gesteld, toen mij verklaard werd, dat steeds bijzondere zorg besteed wordt aan het maken van den pas in verband met de voorgeschreven tijdmaat en lengte, en waar ieder, wien het aangaat, eene aansporing in moge zien, om veel aandacht aan die belangrijke oefening te wijden.

»Mijne miliciens", zoo verklaarde mij een officier, »maken al de 120 passen in de minuut, zooals Kapitein PRINS aangeeft" (bladz. 63). Hij oordeelde zulks de zekerste manier, om in tenue I de vereischte snelheid van 115 pas te verkrijgen.

Het is mogelijk, dat hij gelijk heeft; het is mogelijk, dat de bewering van den Kapitein PRINS gegrond is, dat men dan later de voorgeschreven tijdmaat beter eischen kan; het is mogelijk, dat de »Hauptmann und Compagniechef u. s. w.", op wiens gezag de Schrijver deze methode van onderricht indertijd aanbeval, verrassende uitkomsten verkreeg. Doch wij hebben ons slechts te houden aan het reglement, dat den onderwijzer voorschrijft »reeds bij het begin den pas van de bepaalde lengte te doen maken," en te trachten »spoedig de voorgeschreven tijdmaat te bereiken". Als later twee com-

pagnieën samengevoegd worden, waarvan de eene volgens het Duitsche stelsel en de andere naar het Hollandsche reglement opgeleid is, dan vormen zij niet één geheel en zal men aan haren pas niet den lof toebrengen, die der Koloniale Reserve toekwam.

Waar de bataljonscommandant verantwoordelijk is voor het onderricht van het bataljon (*Grondslag van het onderricht*, bladz. 3), daar wordt hem in het gestelde in de 5de alinea op bladz. 8 van dat voorschrift niet alleen eene bevoegdheid toegekend, neen, daar legt die bepaling hem de verplichting op, om er voor te waken, dat ook in het eerste tijdperk der recrutenopleiding het voorgeschrevene in de reglementen stipt opgevolgd en in twijfelachtige gevallen op dezelfde door hem aangegevene wijze opgevat wordt. Welk nut zou trouwens anders de gelegenheid tot bijwoning der oefeningen hebben, die den bataljonscommandanten vier regels vroeger geboden wordt? Allerminst zou door eene dergelijke inmenging inbreuk gemaakt worden op de verantwoordelijkheid, den compagniescommandanten ook ten opzichte van het stelsel van opleiding verleend.

Laat ons thans nagaan (waar ik in den aanvang reeds op doelde), hoe die verantwoordelijkheid door de meeste compagniescommandanten opgevat wordt.

In navolging van hetgeen door den Kapitein PRINS als eerste punt aangegeven wordt bij de door den Schrijver wenschelijk geachte regeling der instructie, wijzen verreweg de meeste compagniescommandanten een »recruten-officier" aan, met overdracht tevens van een grooter of kleiner deel hunner verantwoordelijkheid. Ook in de reeds herhaaldelijk door mij ter sprake gebrachte »Regeling der Instructie" kan men tusschen de regels eene huldiging van het stelsel zien, om zooveel mogelijk een vast personeel bij de recrutenopleiding in te deelen. Zoo lezen wij eerst (bladz. 8): »De compagniescommandanten wijzen het officers- en verdere kader aan, dat de oefeningen zal leiden of daarbij tegenwoordig moet zijn; er moet gezorgd worden, dat — zonder het overige kader uit te sluiten — dit personeel niet dan wegens het verrichten van inwendigen- of garnizoensdienst, en dan nog slechts voor zeer korten tijd, aan de theoretische en practische instructie worde onttrokken"; en iets verder, bij de bespreking van de samenvoeging der compagnieën van een bataljon voor namiddagoefeningen: »Daartoe worden de recruten eener compagnie vereenigd tot eene sectie, die gecommandeerd en geëncadreerd moet worden door het geheele of gedeeltelijke officers- en mindere kader, dat met de opleiding dier recruten is belast of daarbij tegenwoordig moet zijn".

Als ik nochtans in de volgende bladzijden zal trachten aan te toonen, dat het aanwijzen van een vast opleidingskader en vooral van een bepaalden recrutenofficier niet in het belang der instructie is, en de daaraan toegekende voordeelen in mijn oog juist nadeelen zijn, dan zal men wel begrijpen, dat ik voor een dergelijk stout beweren gronden heb, die het gevolg zijn van eene persoonlijke ondervinding.

Ofschoon, voor zoover ik meen — bij zoovele nieuwe reglementen moet men op zijne woorden passen —, in geen enkel reglement den luitenant eenige verantwoordelijkheid op het punt van opleiding opgelegd is, laat niet zelden een kapitein aan een zijner luitenants de practische opleiding der recruten in haar geheel over, met slechts ééne aanwijzing: »als U maar zorgt, dat ze dan en dan in de compagnieschool kunnen overgaan.” Een ander luitenant wordt belast met »de theorie”, eveneens met volmacht, om die oefeningen naar eigen inzichten te regelen, en tevens — om den arbeid niet al te ongelijk te verdeelen — met de voorbereidende schietoefeningen en de gymnastiek, alsof er niet het nauwste verband bestaat tusschen de gymnastische oefeningen en de eerste exercitiën. Ik haast mij echter hieraan toe te voegen, dat dit laatste in het vervolg niet meer kan voorkomen, nu in de *Recrutenschool* dat verband zóó duidelijk aangegeven is, dat van afscheiding geen sprake meer kan zijn. Beschikt eene compagnie over drie luitenants, dan wordt de leiding dezer laatste diensten over twee van hen verdeeld: één blijft *per se* »recrutenofficier.” De compagniescommandant overtuigt zich geregeld van den gang der oefeningen; hij ziet nu en dan wel iets, wat hij liever anders zou willen, doch òf hij onthoudt zich opzettelijk van inmenging, omdat hij nu eenmaal zijne taak uit handen heeft gegeven, òf hij »grijpt in” doch krenkt dan tevens den luitenant, wien hij aanvankelijk vrij spel had gelaten. Tot het laatste acht de compagniescommandant zich in ieder geval verplicht, naarmate de tijd van het onderzoek door den bataljonscommandant nadert, omdat hij weet, dat de verantwoordelijkheid toch eenmaal alleen op zijn eigen schouders drukt, en eventueele op-, om niet te zeggen aanmerkingen, door hem althans officieel niet op den »recrutenofficier” overgebracht kunnen worden. Diezelfde bezwaren gelden voor de overige oefeningen. De kapitein heeft door de verdeling der opleiding over zijne luitenants, het heft uit handen gegeven en is zelf oorzaak, dat het noodzakelijk verband tusschen de verschillende oefeningen gemist wordt, dat wel hoofdzakelijk tusschen gymnastiek en exercitie bestond, doch ook bijv. tusschen eerstgenoemd onderwijs en de voorbereidende schietoefeningen en tusschen de theoretische en de practische behandeling van hetzelfde onderwerp niet gemist kan worden.

Ik geef dadelijk toe, dat het bovenaangehaalde stelsel van opleiding slechts door sommigen gehuldigd wordt, dat het niet in overeenstemming is met de »Regeling der Instructie”, en dat het eveneens in strijd is met de bedoeling van den Kapitein PRINS.

Op bladz. 58 van »de Opleiding der compagnie” toch lezen wij als punt 7 van de regeling der recrutenoefeningen.

»De compagniescommandant stelt den recrutenofficier elke week een oefeningstabel ter hand, die de in de a. s. week te behandelen zaken, de tenue bij de oefeningen, de oefeningsuren, en voorts alles, waarop hij de aandacht vestigen of waarvoor hij voorschriften geven wil, inhoudt.” Doch

er wordt aan toegevoegd: »Den recrutenofficier is dan de verdere indeeling van den tijd overgelaten. In te veel details moet de tabel van den compagniescommandant niet treden», welke bepaling dan door den laatsten zin weer eenigszins beperkt wordt: »Met de meerdere of mindere ervaring van den recrutenofficier moet daarbij rekening gehouden worden.»

Is de invloed, dien de compagniescommandant bij deze regeling ontegenzeggelijk eenigszins op de oefeningen heeft, voldoende? Ook nu blijft in den loop der week de compagniescommandant toeschouwer, ondanks zijne verantwoordelijkheid, of ziet hij zich tot wijziging van het programma verplicht, dat hij zelf door zijn luitenant heeft laten opmaken. En dit laatste is onvermijdelijk; hoe menigmaal zal niet des vrijdags blijken, dat hetgeen zes dagen geleden voor dien dag aangegeven was, door den gang der oefeningen, tengevolge van weersgesteldheid of andere omstandigheden, thans onuitvoerbaar of althans onoordeelkundig zou zijn.

Ondanks de meening van iemand, als de tegenwoordige Luitenant-Kolonel PRINS, en niettegenstaande verreweg de meeste compagniescommandanten het stelsel-recrutenofficier, hetzij met geheele vrijlating van dien luitenant, hetzij met een wekelijksch tableau, volgen, acht ik alleen dat stelsel theoretisch te verdedigen en practisch uitvoerbaar, waarbij de compagniescommandant niet alleen in naam, maar ook in werkelijkheid zijne compagnie opleidt onder het volle besef zijner verantwoordelijkheid. Zijne luitenants geven zelf onderwijs en houden verder het toezicht op het onderricht, waarbij het — alweder naar de inzichten van den compagniescommandant gevormde — kader als onderwijzer optreedt. Ik vlei mij, dat velen deze regeling volgens de theorie zuiverder zullen vinden dan de eerstbedoelde; hoe zij in de practijk werkt, kunnen natuurlijk alleen zij beoordeelen, die evenals ik het stelsel bij hunne compagnie hebben zien toepassen. En dat die allen het zonder uitzondering toejuichen, moge een ieder na de verdere beschouwing duidelijk zijn.

Bij de tegenwoordige sterkte der compagnieën hebben de practische diensten gedurende een groot gedeelte van het jaar weinig nut, en zijn zij vooral voor den kapitein, in zijne hoedanigheid van compagniescommandant, van gering belang, daar hij zijne compagnie nooit in haar geheel en zonder aanvulling onder zijn commando ziet. Datzelfde mag echter niet gezegd worden van den tijd, dat eene nieuwe lichting onder de wapenen is gekomen, dat m. a. w. den kapitein de schoone taak wordt opgedragen, om een veertigtal aan zijne zorg toevertrouwde jonge menschen, zeer verschillend in stand (helaas, dit nog maar altijd slechts eenigszins), levenswijze, karakter en verstand, in zooverre te vormen tot goed geoefende, gedisciplineerde soldaten, dat zij geschikt zijn om hun plicht tegenover het vaderland te vervullen.

Voor den compagniescommandant, die van het gewicht dezer taak ten volle doordrongen is, komt de regeling van de oefening gedurende het eerste tijdperk slechts neer op de oplossing van het volgende vraagstuk: gegeven

de leerstof en het aantal uren, beschikbaar voor de verwerking daarvan, wordt gevraagd de verdeling dezer stof over die uren, daarbij rekening houdende met het belang en de uitgebreidheid der verschillende onderdeelen van die leerstof.

De beantwoording van dat vraagstuk in den vorm van een tableau, vereischt veel zorg, tijd en moeite; doch slechts éénmaal. Als men de in het eerste jaar opgemerkte fouten en leemten vóór het volgende herstelt, kan men het dienovereenkomstig gewijzigde tableau telken jare bijkans onveranderd gebruiken.

Wat het practisch en het theoretisch onderricht moeten omvatten, is in de »Regeling der Instructie» aangegeven; voor het aantal beschikbare uren, dat in 1894 ruim 600 bedroeg, neme men als minimum 550, verdeeld over 85 oefeningsdagen (in 1894 waren er 91).

Indien de compagniescommandant nu dagelijks tot in de kleinste bijzonderheden aanteekeut en gelast, wat in de aangegeven uren onderwezen moet worden, daarbij steeds rekening houdende met de *door hem zelf* waargenomen vorderingen zijner recruten, dan zal eene dergelijke stelselmatige opleiding de gunstigste uitkomsten opleveren. Dan voorkomt de compagniescommandant al dadelijk, dat hij zelf of een ander tegen het einde van het tijdperk de opmerking maakt, die nog wel eens vernomen wordt: »denk er om, dat ze dit of dat ook nog moeten hebben». Voor iedere oefening en voor elken dienst toch is een bepaald aantal uren uitgetrokken.

De luitenants, die de verschillende diensten om beurten leiden, blijven op de hoogte van de geheele geoefendheid der compagnie, de onderwijzers verrichten hun taak met opgewektheid en de manschappen verkrijgen de gewenschte bekendheid met al hetgeen hun geleerd moet worden, voor zoover dit in den korten oefeningstijd mogelijk is. Het zal wel onnoodig zijn, hieraan toe te voegen, dat de goede gang van zaken in hooge mate bevorderd wordt, indien het kader en vooral de officieren de opvattingen van den compagniescommandant omtrent de opleiding deelen, en daardoor vanzelf met lust en ijver medewerken tot bereiking van het voorgestelde doel.

Indien het tableau en de dagelijksche beschrijving der oefeningen, die hier voor mij liggen, door mij samengesteld waren, zou ik beide gaarne ter verduidelijking van mijne meening als model laten volgen; doch bepaald noodig is dat bovendien niet, daar ieder officier deze naar zijn eigen inzichten gemakkelijk kan inrichten.

Nog enkele punten — m. i. vermeende voordeelen en werkelijke nadeelen van de tot dusverre vrij algemeen gevolgde methode — mogen niet onbesproken blijven.

Welke reden is er, om aan één van de officieren gedurende vier maanden dagelijks zooveel meer — ofschoon de aangenaamste — aan een ander of de anderen zooveel minder, doch, wat de theorie betreft, eentoniger dienst te geven? Het denkbeeld van bijzonder geschikt geoordeeld te worden voor

de practische opleiding is zeker zeer vleierend. Indien er werkelijk verschil in practische geschiktheid bij de officieren eener compagnie bestaat, hetzij door een groot verschil in leeftijd en ondervinding, hetzij door een niet bij allen even levendige belangstelling, is het dan echter niet eenigszins vreemd, om een luitenant, die daarin ten achter staat, een veel gemakkelijker leventje te geven dan zijn collega? Integendeel geloof ik, dat er veel vóór te zeggen zou zijn, indien de compagniescommandant onder zijn toezicht zoo iemand dezelfde deugden als den ander deelachtig trachtte te doen worden. Indien de surveillance over of de leiding van de door den compagniescommandant bevolen diensten om beurten vóór en na den middag wordt waargenomen door de luitenants der compagnie, dan is hun dienst gelijk en dus billijk verdeeld, en kan men bijgevolg met meer recht opgewektheid en ijver daarbij verwachten, dan wanneer men dag aan dag van iemand veel en vermoeienden dienst vergt, waardoor ook de overblijvende uren van den dag zelfs voor ontspanning onbruikbaar zijn.

Men zegt wel eens, dat een recrutenofficier beter doorkneet is in de recruten-school; naar mijne meening is dat nog een overblijfsel van de vroegere bewering, dat een bataljonsadjutant steeds (?) een specialiteit op dat gebied was, en al wederom zie ik daar juist eene reden in, om ook de andere officieren evengoed thuis te brengen in het reglement, dat het mindere kader tegenwoordig — wat het 2de hoofdstuk betreft — woordelijk moet kunnen opzeggen. Men oordeelt het gewennen aan ééne leiding en één commando in het belang der africhting te zijn; mij dunkt, dat in de volgende tijdperken juist het nadeel van die handelwijze duidelijk in het oog springt.

Mij is een geval bekend, dat door gebrek aan officieren een compagniescommandant voor recrutenofficier niemand anders beschikbaar had dan een luitenant, die een goed halfjaar geleden van de Militaire Academie gekomen was. Met deze laatste toevoeging omtrent de plaats van herkomst wil ik natuurlijk alleen te kennen geven, dat het iemand was met een minimum van practische kennis en volslagen gemis aan ondervinding. Zonder »rekening te houden met de mindere ervaring” van dien luitenant, zooals de brochure PRINS aangeeft, werd die jonge man belast met *de regeling van* (dus niet *het toezicht op*) de instructie, waarbij als onderwijzers sergeanten optraden, die sinds jaren met het meeste succes »gedrild” hadden. Noemt men zoo'n handelwijze niet een betreurenswaardig gevolg van een met alle geweld doorgevoerd stelsel?

Een nadeel, dat men aan de door mij aanbevolen methode vaak toeschrijft, is het ontnemen van alle initiatief aan de luitenants en, bij eene vergelijking der beide stelsels, valt dit niet te ontkennen. Doch mag er wel sprake zijn van initiatief bij luitenants, waar volgens de »Regeling der Instructie” de recruten geoefend worden onder leiding en verantwoordelijkheid van den compagniescommandant? Worden na de manoeuvres en gedurende den

winter in den regel niet de dagelijksche compagniesdiensten door den kapitein gecommandeerd en door den luitenant zonder eenig initiatief geleid?

Wil men nog meer bezwaren kennen, die naar mijn gevoelen verbonden zijn aan de verdeeling van de taak van den compagniescommandant over zijne luitenants, dan leze men, »wat», volgens den Kapitein PRINS, »de gebreken zijn dezer (vroegere tweehoofdige) opleiding en waaraan zij te wijten zijn» (bladz. 41), wat voor een groot gedeelte evengoed van toepassing is op de meerhoofdige leiding, die feitelijk bij vele compagnieën bestaat. Voornamelijk heb ik daarbij het oog op het aan verschillende handen toevertrouwen van het onderricht in de *Recrutenschool*, de gymnastiek en de voorbereidende schietoefeningen, zooals dat tot dusverre meestal geschiedde, en waarbij zelfs het noodzakelijk onderling overleg tusschen de »leiders» in den regel ontbreekt.

Waar de Kapitein PRINS op bladz. 45 en volg. het betoog wil leveren, »dat de practische opleiding onvolledig is», geeft de ondervinding mij den moed, mijne zienswijze tegenover die van den Schrijver te stellen, waar deze eene door hem gewenschte regeling aangeeft.

Zoo lezen wij daar (bladz. 47, 3de alinea): »Bracht men den recruit dan ook reeds van de eerste week af met de andere manschappen minstens éénmaal per week naar buiten, om in het terrein de eerste beginselen van velddienst, tirailleeren, pionieren en afstanden schatten te behandelen, dan zou aan dat bezwaar zijn tegemoet gekomen.» Hierbij doelt de Schrijver op hetgeen hij in de vorige alinea beweert, nl. »dat de afgeëxerceerde soldaat bij velddienst zoo dikwerf tegen 't gezond verstand in handelt, en het gewoonlijk zooveel moeite kost hem te leeren, wat hij tegenover den vijand in verschillende gevallen te doen heeft.»

Dat ik dit beginsel in mijn tegenwoordig en vroeger garnizoen te zamen slechts éénmaal toegepast zag, is wel geen argument voor mijne zienswijze, doch sterkt mij toch enigszins in mijn beweren, dat het te eenen male in strijd is met de *geleidelijke* ontwikkeling, die de Schrijver toch niet alleen op de gymnastische oefeningen van toepassing zal verklaren (bladz. 41 onderaan).

Onze miliciens hebben, zelfs al volgden zij de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel, bij hunne indiensttreding uiterst geringe militaire begrippen. Alles wat zij zien, hooren en doen is hun vreemd. Met kwistige hand wordt nu door hunne militaire opvoeders het zaad uitgestrooid. Het gevaar van verstikken is blijkens de ondervinding steeds groot, doch is onvermijdelijk, wanneer een man, die nog geen militaire houding heeft, nog niet behoorlijk kan loopen (laat staan marcheeren) en nog niet het flauwste begrip heeft van de taak, waarvoor hij opgeleid wordt, naar buiten gebracht wordt voor velddienst, enz. Wil men hem in den korten beschikbaren tijd tot een eenigszins bruikbaar soldaat maken, dan bestede men voortdurend, maar vooral in den aanvang, veel tijd aan de elementaire oefeningen. Wanneer mij de

keuze gelaten werd tusschen de twee uiterste stelsels, waarvan het eene reeds in de eerste week de oefeningen op het terrein en het andere gedurende de eerste drie weken bijkans niets dan gymnastiek, afgewisseld door theorie over de eenvoudigste militaire zaken, voorschrijft, dan nam ik het laatste. Als de gronden goed gelegd zijn, wordt het zwaardere des te gemakkelijker geleerd. Een *burger* kan men gymnastische oefeningen en Recrutenschool leeren, doch het onderwijs in zaken, die op het gevechtveld te pas komen, kan men daarentegen slechts aan *soldaten* geven, en deze laatsten vormt men niet in enkele dagen. Mij verbaast het steeds, als ik miliciens in de tweede week na hun opkomst met het geweer naar de exercitieplaats zie gaan, terwijl zij de houding zonder geweer nog niet onberispelijk kunnen aannemen en nog niet door gymnastische oefeningen aan het gewicht (ik bedoel de zwaarte) van hun schietwapen gewend zijn. Mij bevreemdt het, als ik hen de beroemde »zeven puntjes voor den dubbelpost» hoor opdreunen voor een luitenant, dien zij uit onwetendheid met »overste» aanspreken.

Wanneer wat langer stil gestaan werd bij de eerste beginselen, dan zou men later bij oefeningen met sterkere troepen niet zoo vaak fouten van beteekenis opmerken. Hierbij denk ik aan de geringe marschvaardigheid onzer infanterie, als gevolg van onvoldoende elementaire beoefening van lengte en snelheid van den pas; aan uitputting der krachten op het laatste oogenblik van den aanval, wat bij voortdurende beoefening en dagelijksche uitbreiding van den duur van den looppas niet het geval zou zijn; aan het bezwaar bij velddienst- en gevechtsoefeningen om terreinhindernissen te overwinnen, dat bij eene doelmatige gymnastische opleiding niet bestaan zou; eindelijk heb ik ook niet het minst het oog op het gering aantal roode sterren op de mouwen onzer miliciens.

Wat ik hierboven opmerkte omtrent de ongelijke dienstverdeeling onder de luitenants, geldt in nog sterkere mate voor het kader, bij de wijze, waarop in den regel daaruit het onderwijzerspersoneel voor de recruten gekozen wordt.

Terwijl men bij de officieren natuurlijkerwijze een zóó sterk ontwikkeld plichtsgevoel onderstelt, dat zij ook bij het stelsel-recrutenofficier de hun toevertrouwde taak zoo opgewekt mogelijk zullen vervullen, is zulks niet altijd het geval bij alle onderofficieren en korporaals, die dank zij de (voor het individu) gunstige bepalingen omtrent militie- en reservekader tegenwoordig de teekenen hunner waardigheid op de mouwen kunnen ontvangen na een diensttijd van eenige maanden, die lang genoeg is om meer ontwikkelden voor het lichte examen voor te bereiden, doch te kort om een soldatenhart te vormen.

De Kapitein PRINS wil eene verdeeling der compagnie in vier klassen (de sectiën), die elk door den sectiecommandant onderwezen worden. Dat deze

bepaling voor ongeveer alle oefeningen geldt, blijkt genoegzaam uit hetgeen in punt 8 (bladz. 58) omtrent de dagelijksche theorie en het poetsen gezegd wordt.

Vier der onderofficieren in de compagnie doen dus dagelijks 7 à 8 uren dienst, welke getallen door den sectiecommandant in zijn eigen belang nog wel met een paar avonduren uitgebreid zullen worden. Kan men van zoo'n onderwijzer in de laatste namiddaguren nog de gewenschte inspanning vergen en is die dienstverdeeling billijk?

De meeste compagniescommandanten handelen dan ook niet zóó; de door hen gevolgde weg schijnt mij echter uit een bepaald oogpunt nog minder gewenscht toe. Ieder kapitein wijst nl. in den regel zijn beste onderofficieren aan voor de practische opleiding, het hoofdbestanddeel der oefeningen. Dit is ontegenzeggelijk in het belang van dat onderricht; doch men beloont daardoor bijzondere geschiktheid in een graad met het doen verrichten van veel dienst. Onwillekeurig dringt zich dan ook de vraag bij mij op, welk gevoel streelender is, dat van eerzucht van den uitverkoren recrutaonderwijzer, of dat van vrijheid van zijn in den regel jongeren collega, wanneer deze des namiddags met verlaten koppel en helder witte handschoenen de kazerne verlaat, omdat hij geen dienst heeft. Indien meer en minder geschikte onderwijzers om beurten als instructeurs optreden, worden de manschappen in beide gevallen, ofschoon voornamelijk in het eerste, de nog te kort schietende onderofficieren en korporaals vooral in het tweede geval geoefend, en is dus de compagnie beide keeren gebaat. Doch er is meer. Is de theorie van zooveel minder belang, dat daarvoor niet de geschiktste onderofficieren moeten worden gebezigd? Het tegendeel dunkt mij eerder het geval. Om duidelijk te zijn voor de recruten, om hen wakker te houden, als zij één uur van hunne ongewone, vermoeiende dagtaak met luisterend zitten en zittend luisteren moeten doorbrengen, worden onderwijzers vereischt, die de gave van het woord bezitten, en in den regel vindt men die al wederom onder de geschiktste onderofficieren. Theorie houden moet het kader hoofdzakelijk door oefening leeren. Daarom geschiede dit nu en dan door de op dat gebied minder ervarenen onder het toezicht van een officier, en late men hen ook toeluisteren, als de kapitein, een luitenant of oudere collega aan het woord is. Eerbied voor den meerdere kweekt men op de gemakkelijkste wijze bij den mindere, door hem te doordringen van het besef van kennis bij dien boven hem gestelde. Doch ik betwijfel het altijd sterk, of zich dat gevoel zal meester maken van den recruit, die de eerste militaire theorieles in zijn leven al dadelijk hoort aanvangen met de vraag van den onderwijzer: »sta jij eens op, en vertel mij eens, waaraan men een sergeant herkent'' (historisch).

Vooropstellende, dat men bij het theorie houden — mits goed opgevat — de leerlingen het best leert kennen, verdient het m. i. aanbeveling voor dien dienst bij voorkeur de manschappen eener sectie onder één of meer leden van

het daarbij behorende kader te vereenigen. Het poetsen en wat daarbij ter sprake komt omtrent onderhoud van kleeding, wapens en leergoed geschiede steeds onder toezicht van sectie- en escouadecommandanten, die in dit opzicht verantwoordelijk zijn voor de onder hen staande manschappen. Bij de overige diensten wijze men het onderwijzerspersoneel zoodanig aan, dat de arbeid ongeveer gelijkelijk over al het kader der compagnie verdeeld is, en althans niet de besten het zwaarste drukt. Op die wijze voorkomt men ontevredenheid en bevordert men lust bij de onderwijzers, verhoogt men het zelfvertrouwen en vermeerdert men de bruikbaarheid bij de minder geoefenden onder hen, gewent men de manschappen aan verschillende commando's en leert men hun, dat niet alleen »de sergeant" met zijne, aan iedere persoonlijkheid verbonden, eigenaardigheden hun meerdere is — kortom, op die wijze handelt men in het belang der compagnie in den engsten zin, in het algemeen militair belang in de ruimste beteekenis.

Het zal den lezer duidelijk zijn, dat het bovenstaande geschreven werd vóórdat in de laatste Augustusdagen dezes jaars de nieuwe *Recrutenschool* verschenen was, en dat het hier en daar wijzigingen onderging tusschen dit tijdstip en dat van het inwerking treden van deze school. De blik in het bijkans 200 bladzijden tellende boekje is dus nog slechts vluchtig geweest, terwijl de gelegenheid, om de nieuwe commando's en bewegingen te hooren en te zien uitvoeren, te eenen male ontbroken heeft. Te trachten, een grondig oordeel er over uit te spreken, zou dus mijnerzijds eene gewaagde onderneming zijn.

Bij eene oppervlakkige beschouwing doet zich echter aanstonds ééne belangrijke vraag voor, die wellicht reeds beantwoord is, als dit opstel in druk verschijnt, doch waarvan anders vóór de opkomst van de lichte 1897 de oplossing noodzakelijk is, opdat er niet wederom tot verschil van opvatting bij het recrutenonderwijs aanleiding worde gegeven. Wat is nl. de bedoeling van het opnemen der gymnastische oefeningen, het tirailleeren en het bajonetschermen in de *Recrutenschool*? Volgens de Ministerieele Aanschrijving van 5 September 1896, IIde Afd., No. 54, wordt door de order omtrent het verkrijgbaar stellen van dit nieuwe reglement alleen de *Grondslag van het onderricht en Recrutenschool*, zesde druk 1895, buiten werking gesteld. Hoofdstuk I en IV der *Recrutenschool* zijn trouwens slechts gedeelten van de nauwelijks een halfjaar oude *Handleiding bij de gymnastische oefeningen* en het nog iets jongere *Voorschrift voor de schermoeefeningen voor de infanterie*, waaruit reeds genoegzaam blijkt, dat die beide reglementen van kracht blijven. Waarom zijn van de IIde Tabel der *Handleiding*, en van de reglementen en voorschriften betreffende de *Compagnieschool*, den *Garnizoensdienst*, den *Velddienst* en het *Pionieren*, waarvan de behandeling met de recruten evenzeer in de »Regeling der Instructie" is voorgeschreven, geen uittreksels in de *Recrutenschool* opgenomen? Nu men dit van drie

voorschriften wel gedaan heeft, en daarbij, vooral wat den aard en de volgorde der met de recruten te houden gymnastische oefeningen betreft, belangrijke afwijkingen van nog bestaande voorschriften gemaakt heeft, is het niet duidelijk, welk reglement gevolgd moet worden.

Men behoeft overigens slechts de *Recrutenschool* ter hand te nemen, om te bemerken dat zij een geheel ander karakter heeft als hare vroegere naamgenooten, waarvan de inhoud nu slechts een der 4 hoofdstukken en dus een onderdeel van het jongste voorschrift vormt. Het verband tusschen de oefeningen in de verschillende hoofdstukken is zóó duidelijk, tusschen de eerste twee en het eerste en laatste zelfs zóó gebiedend, voorgeschreven, dat van scheiding geen sprake meer is. Waar alzoo onmiskenbaar blijkt, dat de 4 hoofdstukken, die met de *recruten* in hunne *school* behandeld moeten worden, één geheel vormen, zou het m. i. nog meer dan vroeger te betreuren zijn, als de compagniescommandant deze geheele opleiding uit zijne handen gaf, om haar onder zijne luitenants te verdeelen of wel haar aan een »Recrutenofficier» toe te vertrouwen, waardoor de taak van dezen laatste nog zwaarder zou worden dan bij de meeste compagnieën nu reeds het geval was, waar hem slechts het onderricht in de tegenwoordige *Exercitiën* (Hoofdstuk II) opgedragen werd.

Mij dunkt, de jongste *Recrutenschool* — in verband beschouwd met hetgeen in den *Grondslag van het onderricht* over verantwoordelijkheid voor de opleiding en het onderricht der recruten voorgeschreven wordt — is een sprekend bewijs voor de door mij verdedigde stelling, dat de compagniescommandant en niemand anders belast is met die africhting. Zal de »gelijke tred», dien volgens § (?) 2 het theoretisch onderwijs met de practijk moet houden, verkregen worden, als bij dat verschillend onderricht twee luitenants onafhankelijk van elkaar werkzaam zijn, of zou in deze de kapitein niet »den pas moeten aangeven»?

Aan het slot van dit opstel gevoel ik mij gedrongen, om niet verkeerd begrepen te worden, uitdrukkelijk te verklaren, dat mijn doel niet geweest is, een afkeurend oordeel over sommige compagniescommandanten uit te spreken, doch slechts te wijzen op verschil van opvatting bij de compagniesopleiding, welke opvatting naar mijne meening nog altijd in hoofdzaak een gevolg is van de theorieën, die in de belangrijke brochure van den Kapitein PRINS ontwikkeld werden, terwijl de door mij verdedigde opvatting gegrond is op de persoonlijke ondervinding, in de practijk opgedaan, dat zoowel het individueel als het algemeen militair belang bevorderd worden, wanneer de commandant der compagnie deze in waarheid opleidt, daarin bijgestaan door het onder hem staande officiers- en mindere kader.

Augustus
October 1896.

R.

DE BEVORDERING DER KORPORAALS.

Ongetwijfeld brengen de legerbelangen mede, dat er eene behoorlijke stabiliteit heerscht in het korps onderofficieren, hetwelk deel uitmaakt van de vaste kern van het leger en van welks goeden geest en militaire waarde in niet geringe mate de waarde van het leger zelf afhangt.

Verschillende verbeteringen in het lot dezer landsdienaren hebben er dan ook toe geleid, dat wij mogen bogen op een onderofficierskader, dat aan zeer voldoende ontwikkeling genoegzame militaire vorming paart, om een goeden militairen geest bij onze jonge soldaten aan te kweeken en levendig te houden, en dat daarbij tevens in den voor zijnen werkkring meest gewenschten leeftijd verkeert.

Toch kleeft aan dezen toestand, hoe begeerlijk ook, alweer een nadeel, zooals trouwens het geval is met nagenoeg alles, wat we goed mogen prijzen op dit ondermaansche. De groote meerderheid blijft te lang dienen.

Men versta mij wel. Ik wensch niets terug te nemen van, niets af te dingen op het pas geuite gunstig oordeel. De meerdere ervaring, door een langer verblijf in den onderofficiersgraad opgedaan, komt het leger ten goede, en de zuiver militaire begrippen kunnen op onze jonge soldaten alleen door hen worden overgeplaatst, wien ze door langdurige toepassing tot eene tweede natuur geworden zijn. Maar toch is hun blijven oorzaak van eene trage bevordering der korporaa's en ook daarvoor dient men een open oog te hebben.

Wisten we het niet reeds, de berichten, die van tijd tot tijd in de couranten verschijnen, omtrent het aantal voor bevordering geschikte korporaa's, zeggen het genoeg, dat die bevordering door den belanghebbende op verre na niet verkregen is met het voldoen aan de daartoe gestelde eischen. Het behoort dan ook geenszins tot de uitzonderingen, dat korporaa's, die aan de eischen van het examen voldaan hebben, eerst na verloop van twee jaren en meer voor bevordering in aanmerking komen.

Dit is, dunkt mij, een voor den tegenwoordigen tijd weinig aanmoedigende toestand.

De beroepssoldaten zijn, althans bij de infanterie, zoogoed als geheel verdwenen, en daarmede ook dat deel hunner, dat in den korporaa'sgraad

eene betrekking zag, die hunne wenschen bevredigde. De korporaaless-plaatsen worden nagenoeg uitsluitend ingenomen door jonge menschen, voor verreweg de groote meerderheid afkomstig van het Instructie-Bataillon en slechts voor een klein gedeelte door het korps zelf opgeleid. Voor die allen is het korporaal zijn slechts middel om te geraken tot de gouden chevrons, waardoor zij eene hunnen wenschen meer bevredigende positie zullen innemen, of waarlangs zij den officiersrang hopen te bereiken.

Dat niet allen hun eigen belang behartigen en velen een kostbaren tijd laten teloorgaan, alvorens zich voor te bereiden voor het onderofficiersexamen, doet aan de juistheid van het voorgaande niets af en is slechts te wijten aan jeugdige onbezonnenheid.

Maar hebben zij eenmaal, de een na korteren, de ander na langeren tijd, de geschiktheid voor bevordering verworven, dan treedt een stadium van gedwongen, langdurig afwachten in.

Gering is het aantal plaatsen, dat open valt door vertrek der oudere onderofficieren, klein dat, wat vervuld moet worden tengevolge van expiratie van dienst der jongere of door benoeming tot officier. Bovendien wordt het aantal aspiranten niet zelden vergroot door mededinging van milicien-sergeanten, die in zooveel gunstiger omstandigheden geplaatst zijn.

Wat ziet men nu gebeuren?

Velen van hen, die het geluk hebben, dat hunne ouders voldoende welstand genieten om, zij het ook niet altoos zonder opofferingen, de financieele lasten er van te dragen, erlangen van die ouders, met welk doel of in welk vooruitzicht dan ook, de toezegging, dat zij op zich nemen de kosten te zullen betalen, verbonden aan eene aanstelling in den titularen graad. Het desbetreffend verzoek wordt ingediend en de gevraagde bevordering in den regel welwillend verleend.

Een en ander komt het Rijk zeer ten goede, dat den begunstigde voortaan als soldaat te boek stelt en betaalt, doch over zijne diensten als onderofficier beschikt.

Men zal het er echter over het algemeen wel mede eens zijn, dat er valt af te dingen op een stelsel, dat het verlenen van hooger gezag en hooger graad afhankelijk maakt van de meerdere of mindere financieele krachten van den belanghebbende. Het vindt dan ook nergens anders toepassing in onzen juist daarom zoo schoonen stand. Waarom dan wel op de onderste trede van de ladder des gezags?

Niet alleen echter uit beginsel dient zulk een stelsel gewraakt, ook uit een zuiver militair oogpunt moet het worden afgekeurd.

Stel u voor eene compagnie, waarbij een of meer korporaaless dienen, die reeds op de voordracht staan, en waarbij een pas benoemd korporaal, bijv. van het Instructie-Bataillon wordt ingedeeld. De jeugdige kameraad vindt in zijne oudere collega's goede voorbeelden, en geeft zelf blijken van goeden wil en ijver, zoodat hij na 6 à 9 maanden examen doet voor sergeant en

slaagt. Gelukkiger dan zijne oudere collega's, heeft de fortuna hem gezegend met ouders, die zich de daaraan verbonden onkosten kunnen getroosten, en onze jonkman wordt sergeant-titulair. Daardoor is hij eensklaps de meerdere van hen, die gisteren nog in ouderdom van graad boven hem stonden, en die we, om geene exceptie te scheppen, uit een militair oogpunt beschouwd eene even groote bruikbaarheid zullen toeschrijven. Is dit bevredigend voor het billijkheidsgevoel in het algemeen? En zullen zij, die den begunstigde dus boven zich verheven zien, bevrediging vinden in het bewustzijn, dat hij, wel is waar niet beter kan en kent dan zij zelve, maar dan toch op grooter welstand kan bogen?

Geldelijk worden zij niet getroffen, o neen, want hunne oudere rechten gaan vóór bij het verwerven van den effectieven graad, maar tot op het oogenblik, dat zij daarvoor in aanmerking komen, zijn zij onderworpen aan het gezag en ook rechtstreeks de mindere van den houder van jongere brieven van bekwaamheid. Deze voor het militair gevoel abnormale verhoudingen worden nog verergerd, wanneer de sergeant-titulair wordt aangesteld bij de compagnie, waarvan hij afkomstig is.

Maar nog andere bezwaren kleven aan de positie van den tegenwoordigen sergeant-titulair. Wat toch indien zijne verzorgers onmachtig worden de eenmaal aanvaarde geldelijke verplichtingen na te komen? Wordt de sergeant-titulair daardoor den onderofficiersstand onwaardig of daarvoor ongeschikt? Immers neen! Toch kan hij niet gehandhaafd worden om anderen niet rechtstreeks te benadeelen. Terugstelling moet dus volgen. Of het overwicht, dat de betrokken gegradueerde op zijne minderen moet hebben, er onder lijden zal, behoeft werkelijk niet gevraagd te worden, alle andere onaangename gevolgen nog daargelaten.

Waar zoo terecht eene trapsgewijze ondergeschiktheid gevorderd wordt, daar vermijde men alles wat deze ook maar eenigszins zou kunnen schaden, daar verdient het overweging aan de bovenbedoelde toestanden een einde te maken, dat voor alle partijen bevredigend en meer strookend is met het militair billijkheidsgevoel. Eenvoudig een ieder te noodzaken korporaal te blijven, tot hij voor bevordering in den effectieven graad van sergeant in aanmerking komt, ware zeker niet goed en strijdig met veler belangen. Bovendien, *niet* het genieten van meerderen welstand dient bestreden, *wel* de mogelijkheid om daardoor met hooger gezag bekleed te worden dan anderen, die overigens gelijke aanspraken kunnen doen gelden.

En de weg hiertoe zou gevonden zijn door het invoeren van den graad van onderofficier-titulair, waartoe elk korporaal bevorderd zou worden, wien een hoogere graad waardig gekeurd is en die aan het examen voor sergeant voldaan heeft.

Die onderofficieren-titulair moesten dan blijven behooren tot het organiek getal korporaals en geene fijne kleeding dragen, doch wel de onderscheidings-teekenen van sergeant, zoo noodig met eene geringe wijziging. Zij zouden hunne

escouade moeten blijven commandeeren, aan de soldatenmenage deelnemen en op de soldatenkamers logeeren, op gelijke wijze als zulks reeds eenigen tijd geleden voor den sergeant van de week werd overwogen. Eene soldijverhooving van bijv. 10 cents per dag diende hun te worden toegekend. Bevordering tot sergeant zou moeten geschieden naar de thans geldende regels.

Onderofficieren-titulair, wier ouders of voogden zich bereid verklaren de daarop vallende kosten te dragen, zouden vergunning kunnen erlangen:

- a. zich te voorzien van kleeding van onderofficierslaken;
- b. te logeeren op de onderofficierskamers, en
- c. deel te nemen aan de onderofficiersmenage.

Bedoelde voorrechten echter steeds gezamenlijk toe te kennen.

Bij eene regeling, als de hier geschetste, zou bereikt worden:

1°. dat alleen bekwaamheid zou dienen als maatstaf tot het verleenen van een hooger grad en het daaraan verbonden gezag, waardoor gezonder verhoudingen ontstaan;

2°. dat de invloed van welgesteldheid zich beperkte tot het verleenen van eenige voorrechten, van belang voor hem, die ze geniet, doch zonder terugslag op anderen;

3°. dat op het vermeerderen van vakkennis door den Staat rechtstreeks eene aanmoediging werd gesteld, evenals zulks op andere punten, bijv. met het schieten, het geval is.

En nu de nadeelen, want deze zijn er ook, doch meest van geldelijken aard.

1°. Het verlies van de tegenwoordige sergeanten-titulair, wier onderhoud ten laste komt van particulieren.

2°. De meerdere uitgaven, vereischt voor de soldijverhooving der nieuwe categorie gegradueerden.

Tegen het eerstgenoemde nadeel wegen de voordeelen van zedelijken aard wel op, daargelaten nog de vraag of het wel goed verdedigbaar is, met het al of niet aanwezig zijn van dit kader rekening te houden.

En wat het sub 2°. gemelde betreft, meenen we, dat die meerdere kosten zeker geen minder nut zouden afwerpen dan die, welke men tegenwoordig aan de vorming van militie-onderofficieren besteedt. De premie reeds, die aan een milicien wordt uitgekeerd bij bevordering tot sergeant, zou voldoende zijn om een jaar lang aan twee onderofficieren-titulair de voorgestelde soldijverhooving te kunnen verzekeren; overwegend zwaar zouden dus de uitgaven niet worden, wel zouden zij aan een opgewekten, ijverigen, zelfbewusten geest bij het mindere kader zeer bevorderlijk zijn. Want wederom moeten wij er op wijzen, hoe bij de tegenwoordige regeling een goed, voor onderofficier geschikt bevonden, korporaal den aan zijne zorgen toevertrouwdens recruterolering kan zien opklimmen tot zijn' meerdere, terwijl hij zelf, ondanks de grootste toewijding, dienstijver en geschiktheid, tot stilstaan gedwongen is.

Goed, nuttig, ja noodzakelijk is het aankweeken van eene kaderreserve uit de

militie zoowel voor het leger als voor de schutterij, maar het wenschelijkst is, dat dit geschiede zonder het vrijwillige kader eene bittere pil te doen slikken. En ook dit ware bereikt met de invoering der onderofficieren-titulair hierboven bedoeld, zoo men volstaan wilde met de miliciens tot dien graad op te leiden, desnoods met instandhouding der nu vastgestelde geldelijke aanmoedigingen.

Daardoor zou men voorkomen, dat het vrijwillig dienend kader werd voorbijgestreefd, en kon men, als de nood mocht dringen, in de eerste plaats beschikken over de vrijwillige onderofficieren-titulair om in de behoefte aan sergeanten te voorzien.

Zij zijn daartoe de eerstaangewezenen, zoowel door hunne meer langdurige ondervinding als door hunne reglementenkennis, die geen achterstand zal toonen, zooals bij het militiekader allicht ontstaan kan, hetzij doordien gedurende het groot verlof het geleerde niet onderhouden wordt, hetzij tengevolge van inmiddels ingevoerde veranderingen.

Dit laatste komt herhaaldelijk voor en is dikwijls van ingrijpenden aard. Het eerste wordt vooral van beteekenis doordat de milicien-sergeant reeds enkele maanden, dikwijls enkele weken, na zijne aanstelling als zoodanig met groot verlof vertrekt en dus bitter weinig gelegenheid heeft het aangeleerde door toepassing nader te bevestigen.

Gaat men nu na, dat de eischen voor milicien-sergeant lager zijn dan die voor het vrijwillig dienend kader en dat het gros dergenen, die tot milicien-sergeant worden opgeleid, niet beter of hooger ontwikkeld is, dan het gros der vrijwillig dienende korporaa's, dan is er zeker wel reden om ook in deze te zoeken naar eene regeling, waarbij laatstgenoemde militairen in niet al te ongunstige verhouding komen.

JIM.

Het Militaire vraagstuk, als onderdeel van de bemoeiingen van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Het was in de 23ste vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op den 8sten December ll. gehouden, dat de Heer VAN HOUTEN, Minister van Binnenlandsche Zaken, als volgt, sprak:

»Een Minister heeft nooit aanleiding om eene rede te houden, *ten einde eenig beginsel voor de toekomst aannemelijk te maken* (1); wanneer de Minister de overtuiging heeft, dat iets gebeuren moet, wat hij bevoegd is voor te stellen, doet hij het voorstel. Van een Minister kunnen dus slechts voorstellen worden verwacht op grond van eene gerijpte overtuiging, *doch geene redevoeringen welke slechts ten doel hebben propaganda te maken voor eenig stelsel, dat hier in de toekomst kan of zal gehuldigd worden* (1). Vandaar dat ik als Minister geen voorstellen aan de orde stellende, noch op dit oogenblik in de richting, waarvan in het Voorloopig Verslag wordt gesproken, voornemens zijnde voorstellen in te dienen, mijnerzijds *ook niet tred in eene uitvoerige wisseling van inzichten, welke ik slechts persoonlijk en niet in mijne hoedanigheid als lid van de Regeering zou kunnen ontwikkelen* (1)».

Nu moge men de meening van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken deelen en oordeelen, dat het volgen van de hiervoren aangegeven gedragslijn werkelijk het meest in het belang van de waardigheid der Regeering is, dan wel de zienswijze van den afgevaardigde voor Sliedrecht, de Heer KUYPER, aankleven: »dat eene Regeering veeleer verplicht is dit (het woord te voeren voor algemeene beginselen) te doen en dat zij, bijaldien zij dit nalaat, niet dien invloed op het volk kan uitoefenen, waarover zij, ter hooghouding van het gezag, beschikken moet», — erkend zal moeten worden, dat het beginsel, in het zoeven aangehaalde gedeelte van de rede van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken neergelegd, aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat.

Voor iedereen volkomen verstaanbaar, klinkt daaruit de stelling ons tegemoet: *De Regeering maakt geen propaganda voor eenig stelsel, dat hier in de toekomst kan of zal gehuldigd worden.*

(1) Wij cursiveeren.

In verband met deze beginselverklaring trof ons te meer eene opmerking in de begrootingslectuur, welke reeds uit anderen hoofde onze opmerkzaamheid gewekt had. Wij bedoelen de onderstaande beschouwingen, welke te lezen zijn in de Memorie van Antwoord, nopens het Vde Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1897 (Departement van Binnenlandsche Zaken), onder IIIde Afdeeling. Nationale Militie en Schutterijen:

»De ondergeteekende is van oordeel, dat tot de eerste onderwerpen, waarmede en de Regeering en de Kamer zich na de verkiezingen van 1897 zullen hebben bezig te houden, het militaire vraagstuk behoort. Vooral de toestand der schutterij noodzaakt haar daartoe. Van oordeel zijnde, dat zooveel mogelijk algemeene *oefenplicht* zal behooren te worden opgelegd, maar daarentegen de verplichting om eigenlijken militairen *dienst* te verrichten ingekrompen en bij langen duur op ruimere schaal vergoed moet worden, dan thans geschiedt, heeft de ondergeteekende ten zeerste betreurd, dat de politieke omstandigheden hem niet toelieten dit vraagstuk ter hand te nemen en dat zij, die tegen het beginsel eener defensieve organisatie der volksweerbhaarheid, hetwelk nog ten onzent in de instelling der schutterij voortleeft, gekant zijn, daardoor hebben kunnen voortgaan de gebreken dier instelling als wapen te bezigen tegen die instelling zelve.»

»Eene partieele herziening der wet op uitgebreide schaal zou, ook zoo zij mogelijk ware in den tegenwoordigen politieken toestand, moeilijk tot afdoening te brengen zijn. Een kleine maatregel ter voorkoming van luidruchtige manifestatiën van enkelen zou kunnen worden voorgesteld, maar het kwaad ligt minder in die manifestatiën zelve — welke wel zoodanig beteugeld en bestraft worden, dat niet velen tot navolging aanleiding vinden —, dan in de aanleiding, die daarin gevonden wordt tot het in het Verslag zoo juist gekenschetste discrediteeren der instelling. Daarenboven zal elke wetgevende stap in dezen allicht de kosten-quaestie aan de orde brengen, welke op hare beurt het geheele karakter der schutterij raakt en dus rechtstreeks leidt tot het bespreken van het geheele militaire vraagstuk.»

In hoeverre hier voor eenig stelsel propaganda gemaakt wordt, meenen wij aan het oordeel van den belangstellenden lezer te moeten overlaten; ook of wellicht voor eene ministerieele *rede* andere regels gelden dan voor de tusschen den Minister en de Vertegenwoordiging gewisselde *stukken*. Doch dit is zeker, dat velen in de hiervoren aangehaalde woorden een pleidooi ten gunste van »algemeenen oefenplicht» zullen zien en aangezien wij het stelsel, dat deze leuze in zijn banier voert, verderfelijk achten voor de belangen van den Staat, mogen wij die woorden niet onopgemerkt laten voorbijgaan.

Wanneer wij dan aan deze beschouwingen enkele regels wijden, moet allereerst de opmerking ons van het hart, dat zij ons niet geheel op hare plaats schijnen in een stuk, dat van het Departement van Binnenlandsche Zaken uitgaat. Het maakt toch minstens een vreemden indruk, dat, terwijl

de Minister van Oorlog — en o. i. volkomen terecht — omtrent zijne denkbeelden ten aanzien der legerorganisatie een volkomen stilzwijgen bewaart, omdat de politieke omstandigheden *hem* beletten voorstellen te doen, wij van den Minister van Binnenlandsche Zaken vernemen, dat hij het ten zeerste betreurt, dat de politieke omstandigheden *hem* niet toelieten het militaire vraagstuk ter hand te nemen.

Werkelijk, is dat niet de rollen omkeeren?

Ware de Heer VAN HOUTEN Minister-President, dan zou men zich bij deze verklaring kunnen nederleggen, omdat het militaire vraagstuk uit den aard der zaak ook zijne politieke zijde heeft, maar in de positie, welke deze Minister thans bekleedt, zou het eenvoudig absurd zijn, wanneer dit vraagstuk door hem en niet door den Minister van Oorlog ter hand genomen en tot eene oplossing gebracht werd.

Doch dit daar latende en tot de zaak zelve komende — de zaak, waarop het hier aankomt —, meenen wij te mogen vragen of niet de feiten, die in het verstreken jaar bij de schutterij zijn voorgekomen, voldoende bewezen hebben, dat de grondslag, waarop de opleiding onzer legerreserve berust, te eenen male verkeerd is?

Wij zijn geen oogenblik in twijfel omtrent het antwoord, dat zij, die onbevangen en met kennis van zaken willen oordeelen, op deze vraag zullen geven.

Die feiten toch — welke, volgens het Voorloopig Verslag, »dreigen het weinige prestige, dat de schutterij nog bezat, te vernietigen», die toestand der schutterij toch, waardoor volgens hetzelfde Verslag wordt »afbreuk gedaan aan den eerbied voor het gezag en de openbare instellingen in het algemeen» —, men moet aannemen, dat zij juist geschetst zijn, aangezien in de Memorie van Beantwoording geene poging gewaagd wordt om den pijnlijken, daardoor teweeg gebrachten indruk te verzwakken, door die feiten in een gunstiger daglicht te plaatsen.

Maar indien dit toegegeven wordt, toonen deze mededeelingen dan niet duidelijk aan, dat der schutterij *als zoodanig* gebreken aankleven, welke het eenvoudig onmogelijk maken, dat zij ooit eene bruikbare legerreserve kan vormen?

En is dat eigenlijk niet zeer natuurlijk?

Brengen zij, die voor militaire oefening onder de wapenen komen, van huis uit zooveel gevoel voor tucht en orde, zooveel zin voor zelfverloochening en zelfopoffering mede, dat de opleiding tot soldaat door hen ontbeerd kan worden en zij kunnen volstaan met wat militaire oefening? Want, wie zal het ontkennen, meer kan men den man, die alleen voor oefening onder de wapenen komt, niet geven. Wat mag men in oorlogstijd verwachten van eene legerafdeeling, waarop de hiervoren neergeschreven woorden reeds in vredetijd toepasselijk zijn, als niet meer geëischt wordt dan wat goede wil om zich de meest onontbeerlijke militaire oefening eigen te maken?

Daarbij meene men niet, dat een verbeterd strafstelsel, alleen, de fouten zou kunnen opheffen, welke èn de schutterij èn elke instelling, die op gelijken grondslag berust, moeten aankleven. De tijden, waarin de discipline alleen door straf gevestigd en gehandhaafd kon worden, zijn lang voorbij en zelfs in den tijd, waarin dat middel toegepast werd, trof het geen doel.

Daarom hebben zij, die zich om al deze, reeds zoovele malen herhaalde, redenen tegen algemeenen oefenplicht verzetten, het recht om de grondgebreken der schutterij als wapen te bezigen tegen die instelling zelve.

Wie kan, wie mag hen daarvan een verwijt maken?

Zij zijn gekant tegen de instelling der schutterij, omdat zij daarin niet anders kunnen zien dan een verouderd instituut, dat in den loop der tijden alle gebreken, welke zulk een stelsel kunnen aankleven, behouden heeft en waaraan juist door den tijd alle voordeelen, welke haar eenmaal kenschetsten, ontvallen zijn.

Het is immers voor iedereen duidelijk, dat het denkbeeld van locale verdediging, dat eertijds de *raison d'être* der schutterij was, in den tegenwoordigen tijd te eenen male misplaatst is. Waar het vroeger alleen gold, de plaatselijke rust te bewaren en binnen bevestigde plaatsen huis en hof tegen eenen onverhoedschen aanval te beschermen, had de schutterij reden van bestaan. Ter verdediging der hoogste landsbelangen werd zij echter zelfs in dien tijd niet gebezigd en waar men wel eens trachtte haar daartoe te gebruiken, schoot zij in den regel te kort; daarvoor beschikte de Staat dan ook over zijn staand leger.

Eene defensieve organisatie der volksweerbaarheid, als de schutterij te aanschouwen geeft, past niet meer in ons hedendaagsch defensiestelsel, omdat de oorzaken, die haar bestaan eertijds noodzakelijk en haar gebruik mogelijk maakten, thans niet meer aanwezig zijn.

Wie uitsluitend lokaal geoefende schutters of door algemeenen oefenplicht — in den gebruikelijken zin — gevormde militairen, dan wel eene combinatie van beide elementen, tegen den aanval van een modern leger wil bezigen, loopt niet alleen grootelijks gevaar den aanval niet te keeren, maar draagt eene ontzaggelijk groote verantwoordelijkheid voor het zeer waarschijnlijk geheel vruchteloos vergieten van het bloed der landskinderen.

Wij meenden bovenstaand woord van protest tegen de door niets gemotiveerde poging van den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, om zichzelf als de aangewezen beslechter van het militaire vraagstuk op te werpen, ook daarom niet in de pen te mogen houden, omdat het Hoofd van het Departement van Oorlog daardoor van het standpunt gedrongen wordt, dat deze èn in 's Lands belang èn ter wille zijner verantwoordelijkheid behoort in te nemen.

Nummervwisseling bij de militie,

DOOR

L. F. G. P. SCHREUDER,

Referendaris bij het Departement van Binnenlandsche Zaken.

»Schier geen wet zouden wij durven zeggen,
die tot meer geschillen en verschil van
zienswijze heeft aanleiding gegeven dan deze
(militie-)wet.»

Weekbl. v. d. Burgerl. Administr. n°. 1431.

Volgens art. 94 § *m m.* der wet van 8 Januari 1817 (*Staatsblad* n°. 1) werd aan den broeder ook van hem; die een nummervwisselaar had gesteld, tijdelijke vrijstelling van militiedienst verleend, zoolang de nummervwisselaar *diende*. Reeds bij het ontwerpen der wet van 27 April 1820 (*Stbl.* n°. 11), naar welke de *volbrachte dienst* van een plaatsvervanger recht op finale vrijstelling gaf aan den broeder van den vervangene, was de vraag ter sprake gekomen, of aan den door middel van een nummervwisselaar volbrachten dienst een dergelijk voordeel behoorde te worden verbonden. Deze vraag werd destijds ontkennend beantwoord. De Regeering, die op 28 November 1860 het ontwerp der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* n°. 72) indiende, wenschte hierin geene verandering gebracht te zien. »Hij, die van een ander bij ruiling een hoog nummer (1) overneemt, of wel eene vrijstelling, waarop die andere regt heeft, — schreef zij in de Memorie van Toelichting — is niet anders te beschouwen dan alsof hij oorspronkelijk voor zichzelf een regt van vrijstelling had of een nummer had getrokken, dat buiten oproeping zou zijn gebleven». Zij voegde er bij, dat het in den aard der zaak lag, dat hij in dat geval aan een opvolgenden broeder geen recht

(1) Waar de woorden »hoog" of »hooger nummer" zijn gebezigd, zijn deze niet in letterlijken zin op te vatten. Hij, die bijv. n°. 15 trok en als eenige wettige zoon is vrijgesteld, kan dat nummer met die vrijstelling overgeven aan n°. 5, waarvan de houder tot den dienst aangewezen en dienstplichtig is. Bovendien is nummervwisseling bij art. 65 der wet toegelaten tusschen lotelingen uit verschillende gemeenten van dezelfde provincie. Het gevolg hiervan kan zijn, dat bijv. 45 uit de eene gemeente buiten oproeping blijft en n°. 245 uit de andere gemeente der provincie tot dienst verplicht. In den zin der wet nu is 45 ten deze een hooger nummer dan 245.

op vrijstelling had kunnen geven, en daaruit dan ook tevens voortvloeiende, dat de hier bedoelde, tot daaraan *tijdelijk* verleende vrijstelling, die, bleef zij behouden, in het stelsel van het wetsontwerp *final* zou moeten zijn, behoorde te vervallen. In die Memorie werd voorts gezegd: »Evenzeer is het duidelijk, dat de dienst als plaatsvervanger of als nummervwisselaar met die van den voor zichzelf dienenden vrijwilliger of loteling niet gelijk staat en dus insgelijks geene vrijstelling aan een broeder behoort aan te brengen».

In het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd ad art. 48 van het wetsontwerp (art. 51 der wet) het volgende aangeteekend: »In overeenstemming met hetgeen daarentrent bij het vorig V. V. (betreffende het op 23 September 1857 ingediend ontwerp van wet) werd aangemerkt, is thans het beginsel aangenomen, dat degene, die een plaatsvervanger heeft gesteld, daardoor zijnen broeder vrijmaakt. Maar waarom, werd door sommigen gevraagd, wordt dan gelijke gunst niet verleend aan den broeder van dien nummervwisselaar, die een hooger met een dienstplichtig nummer heeft verwisseld en geacht kan worden, met de lasten van dat nummer, ook de lusten te hebben overgenomen? Daarenboven kan degene, die het hooger nummer genomen heeft, vooral in het stelsel dezer wet, zeer wel nog in werkelijke dienst worden gesteld. Men denke slechts aan de bepaling van art. 4 (2). En nu schijnt toch een der beide lotelingen, die hunne nummers onderling hebben verwisseld, daardoor aan zijnen broeder vrijstelling te moeten verschaffen». De Regeering antwoordde: »Wordt hij, die om zich van de dienst te bevrijden het hooger nummer heeft overgenomen, later in den loop van het jaar zijner loting, bij toepassing van art. 4 (2) van het wetsontwerp, opgeroepen, dan ontstaat het geval, waarin door art. 45 (art. 48 der wet) is voorzien, en zijn broeder wordt alsdan bij toepassing van dat wetsartikel vrijgesteld (3); maar geschiedt die buitengewone oproeping niet en blijft hij door het overgenomen hooger nummer vrij, dan kan er geene vrijstelling van zijnen broeder te pas komen; te minder bovendien omdat hij voor den gestelden nummervwisselaar niet verantwoordelijk is (4), hetgeen wel het geval is ten aanzien van eenen gestelden plaatsvervanger».

Met betrekking tot art. 63 van het ontwerp (art. 66 der wet) werd in het V. V. opgemerkt: »Wanneer dit artikel niets meer beteekent, dan dat

(2) Van het ontwerp, strekkende om eene buitengewone lichte mogelijk te maken. Het artikel werd echter gedurende de beraadslaging door de Regeering ingetrokken.

(3) In de wetsontwerpen van 22 April 1856 en van 27 April en 23 Sept. 1857 kwam een artikel voor, luidende: »Ingeval de nummers, die door twee lotelingen onderling zijn verwisseld, beiden dienstplichtig worden en de gesubstitueerde dien ten gevolge zelf in dienst treedt, wordt aan zijnen broeder de vrijstelling toegekend, volgens de artt.... aan de dienst *voor zichzelf* verbonden».

(4) Dit is wel wat te algemeen. Men zie, behalve art. 174 der wet, art. 68 j^o, art. 67, 1°, dat toepassing kan vinden zoolang de wettelijke diensttijd niet geheel is volbracht; wijders art. 67, 2°, j^o, art. 117, tweede lid. Bovendien verplicht art. 73 in het daar bedoeld geval den loteling tot het volbrengen van het door den nummervwisselaar niet vervuld gedeelte van den diensttijd.

degene, die door de nummervisseling een hooger nummer heeft erlangd, zoolang dat nummer niet wordt opgeroepen, vrij van militiedienst is, schijnt het overtollig. Dat denkbeeld ligt reeds in art. 62 (art. 65 der wet). Of heeft men hier aan den overgang van *persoonlijke* aanspraak op vrijdom of vrijstelling te denken?" De Regeering gaf hierop te kennen: »Het antwoord op de vraag, of men hier aan den overgang van *persoonlijke* aanspraak op vrijdom of vrijstelling te denken heeft, is toestemmend. Een loteling, die een dienstplichtig nummer heeft getrokken, doch regt op vrijstelling wegens broederdienst heeft, kan als nummervisselaar optreden; dáárop doelt het artikel».

Bij de beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal kwam men terug op de vraag, of niet door het stellen van een nummervisselaar, evenzeer als door het doen vervullen van den dienst door een plaatsvervanger, vrijstelling krachtens art. 48 der wet behoorde te worden verleend aan een opvolgenden broeder van den loteling, die zijn dienst doet of heeft doen waarnemen door een nummervisselaar. Een amendement, strekkende tot toestemmende beantwoording dezer vraag, verwierf slechts 10 stemmen, nadat de Minister van Binnenlandsche Zaken het voorstel krachtig bestreden en o. a. het volgende in het midden gebracht had: »Ik antwoord, dat hij, die een lager nummer verwisselt tegen een hooger, geacht wordt getrokken te hebben het hooger nummer en niet het lagere. Door de verwisseling verkrijgt hij het hooger nummer van den anderen loteling, die in plaats daarvan het lager nummer krijgt. Hij heeft dus een hooger nummer en is uit kracht daarvan, vrij van de dienst. Hij kan dus niet geacht worden gediend te hebben. Wilde men nu volkomen consequent zijn, dan moest de nummervisselaar, die het lage nummer heeft bekomen, aan zijn broeder vrijstelling geven, maar het volgend art. 48 (art. 51, 6°. der wet) heeft dit belet, omdat de man, die het faveur had kunnen genieten van het hooger nummer, dit voor geld heeft verkocht en voor loon dient, zoodat hij in dat geld eene vergoeding heeft gevonden voor de dienst, die hij praesteert». En toen art. 58 (art. 61 der wet) aan de orde was, zeide de Minister: »Die aansprakelijkheid wordt niet uitgebreid tot den nummervisselaar, omdat die een geheel ander persoon is (dan de plaatsvervanger); hij is een loteling, zoowel als de man die zelf in dienst had moeten treden, zij hebben alleen van nummers verwisseld, dit is de eenige handeling die tusschen hen heeft plaats gehad».

In denzelfden zin verklaarden de HH. MACKAY en VAN HEUKELOM zich. Bij de beraadslaging over art. 114 (116 der wet) werd door een der leden eene bijzondere bepaling voorgesteld met betrekking tot nummervisselaars. De Heer VAN HEUKELOM zeide bij die gelegenheid: »Er wordt hier gesproken van lotelingen; daaronder zijn nummervisselaars begrepen, want zij zijn lotelingen. . . . Ik geloof dat men, om het begrip van nummervisseling zuiver te houden, de nummervisselaars niet telkens met een anderen

naam dan de lotelingen moet aanduiden; nummerverwisselaars zijn lotelingen, gelijk de anderen". De Minister van Binnenlandsche Zaken stemde hiermede volkomen in, toen hij het amendement, dat verworpen is, bestreed. Hij kon evenmin het onderscheid aannemen, dat men gemaakt wenschte te zien tusschen lotelingen en nummerverwisselaars en meende, dat zij beiden op eene en dezelfde wijze behoorden behandeld te worden.

Het karakter, dat de Regeering aan nummerverwisseling toegekend wenschte te zien, kwam nader uit bij de behandeling van art. 174 (174 der wet). Dat artikel (oorspronkelijk art. 175) luidde aanvankelijk: »Op den loteling, die een plaatsvervanger of nummerverwisselaar heeft gesteld, zijn de artt. 173 en 174 (172 en 173) niet van toepassing. Hij wordt, indien zijn plaatsvervanger of nummerverwisselaar niet is opgekomen, terstond ter inlijving opgeroepen". Tijdens de discussie deed de Minister de eerste zinsnede vervallen. »Die alinea" — zeide hij — »is volstrekt onnoodig, omdat hij, die een plaatsvervanger of nummerverwisselaar stelt, niet wordt opgeroepen, maar wel zijn plaatsvervanger of nummerverwisselaar". Wat de eerste alinea bepaalde, sprak z. i. vanzelf, »omdat de loteling, die een plaatsvervanger of nummerverwisselaar heeft gesteld, eerst dan geroepen wordt, wanneer zijn plaatsvervanger of nummerverwisselaar ontbreekt".

Met deze verklaring is intusschen niet in overeenstemming de brief van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 29 April 1862, n°. 179 (VAN MAANEN, *Verzameling van wetten en besluiten betreffende de Nationale Militie*, jaargang 1866, bladz. 3). Daarbij werd op eene desbetreffende vraag geantwoord: »Art. 111 (2de zinsnede) schrijft echter stellig voor, dat de loteling den oproepingsbrief ontvangt. Hij behoort dus te worden gesteld ten name van en gerigt aan den loteling zelve. Deze heeft voor de opkomst van zijnen plaatsvervanger of nummerverwisselaar te zorgen. De artt. 172, 174 en 175 deroegeren niet aan de voorafgaande stellige bepaling van art. 111".

Voor zooveel den plaatsvervanger betreft, laat deze uitlegging zich m. i. beter verdedigen dan voor den nummerverwisselaar. Art. 111, tweede lid, spreekt inderdaad alleen, behalve van den vrijwilliger voor de militie, van den »loteling". Onder dit laatste woord kan in geen geval de plaatsvervanger worden begrepen, al moge, naar de bedoeling van de wet, het laatste lid van art. 121 ook op hem van toepassing zijn. Misschien is men bij het stellen van den brief van 1862 geleid door de bewoordingen van het artikel, bij de beraadslaging waarover bovenvermelde verklaring werd afgelegd, en van art. 175. In beide wordt gesproken van den plaatsvervanger of nummerverwisselaar, *die niet* op den in art. 111 bedoelden tijd ter inlijving *is opgekomen*, zonder, zooals in artt. 172, 181, sub. 3°, en 184, sub. 2°, van oproeping te gewagen. Gelet op de verklaring van den Minister, die de Regeeringsvoordracht bij de Staten-Generaal verdedigde, schijnt het niet aannemelijk, dat in de artt. 174 en 175 opzettelijk van oproeping

gezwegen is. Bij het redigeeren van deze artikelen heeft men zich, naar ik vermoed, van eene meer algemeene uitdrukking bediend, zonder bedoeling om *hierdoor* oproeping uit te sluiten. Die artikelen betreffen overigens plaatsvervangers en nummervervisselaars gelijkelijk. Zooals hierboven is gezegd, zou het zenden van een oproepingsbrief aan plaatsvervangers inderdaad geen grond vinden in art. 111. Maar voor den nummervervisselaar is het geval anders. Deze is en blijft loteling. Door de verwisseling heeft hij slechts het nummer van een ander gekregen, met (zie VAN MAANEN, 1893, bladz. 107) de aan het bezit van dat nummer verbonden gevolgen. Mitsdien moet hij, bij de toepassing der wet, voor zooveel deze niet uitdrukkelijk uitzondering maakt, aangemerkt worden als te zijn de trekker van het door hem overgenomen nummer en in de registers de plaats te hebben ingenomen van den loteling, tot waarneming van wiens dienst hij verbonden is. Zoo werd bij ministerieel schrijven van 13 Juli 1894, n°. 1173 M. (VAN MAANEN, 1894, bladz. 399), zelfs aangenomen, dat hij voor de toepassing van art. 9, 2de lid, der wet ook beschouwd moet worden als ingeschreven in de gemeente, voor welke hij is ingelijfd, niet in de gemeente, waar zijne inschrijving plaats had. Juist omdat hij de hoedanigheid van loteling niet verliest, is voorts buiten twijfel het laatste lid van art. 121 op hem toepasselijk.

Behoud van deze hoedanigheid is voor den man van groot belang, hoezeer zijn dienst, al zou die gepaard gaan met vrijwilligen dienst ingevolge de in art. 9 der wet bedoelde verbintenis of als vrijwilliger voor de militie, aan broeders geen recht kan geven op vrijstelling, zoolang niet de diensttijd volbracht is, waartoe de trekker van het overgenomen nummer verplicht zou zijn geweest. Op dit punt kom ik nader terug.

Dat een nummervervisselaar de hoedanigheid van loteling niet verliest brengt o. a. mede, dat hij, na zijne inschrijving voor de militie krachtens evengenoemd wetsartikel eene verbintenis tot vrijwilligen krijgsveld dienstdienende, hierdoor niet de bevoegdheid verbeurt om, zoo hij vrijgesteld wordt als eenige wettige zoon of wegens broederdienst, of zoo hem bij de loting een nummer ten deel valt, dat hem niet tot militiedienst verplicht, zijn nummer met een ander loteling, die tot dienst gehouden zou zijn, te verwisselen en, ongeacht evenbedoelde verbintenis, voor dezen als nummervervisselaar op te treden. Art. 65 bevat geen voorbehoud, waardoor hij in het besproken geval uitgesloten wordt van de bevoegdheid om ook in laatstvermelde hoedanigheid te dienen. Wel stelt dit artikel o. a. den eisch, dat hij, die als nummervervisselaar wenscht te worden toegelaten, »op het tijdstip der nummervervisseling niet verplicht zij te dienen», doch hieronder kan, naar mijn oordeel, niet gerangschikt worden dienst voortvloeiende uit de ingevolge art. 9 aangegane verbintenis, omdat het tweede lid van dit artikel en de artt. 6 en 7 van het Kon. Besluit van 17 December 1861 (*Stbl.* n°. 127) juist voorzien ook in het geval dat de verbondene later ter inlijving opgeroepen en bij de militie ingelijfd wordt. Het maakt m. i. geen

verschil, of die oproeping en inlijving het gevolg zijn van een eigen, dan wel van een door verwisseling verkregen nummer (vergelijk VAN MAANEN, 1894, bladz. 399).

Ook toelating als vrijwilliger voor de militia (artt. 11—14 der wet) staat m. i. aan het optreden als nummerverwisselaar niet in den weg.

Gesteld dat een ingeschrevene voor de militia het voornemen heeft, om, zoo hij vrijgesteld wordt als eenige wettige zoon of wegens broederdienst, of zoo hij een nummer trekt dat niet in de termen van oproeping valt, zijn nummer met een dienstplichtig loteling uit zijne gemeente te verwisselen en den dienst van dezen waar te nemen, maar tevens de voorrechten wil genieten, welke de wet aan het optreden als vrijwilliger voor de militia verbindt, dan belet, dunkt mij, niets dat hij zich daartoe overeenkomstig art. 9 van het Kon. Besluit van 17 December 1861 (*Stbl.* n°. 127) aangeve. Immers, luidens een schrijven van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 5 April 1867, n°. 280 (VAN MAANEN, 1867, bladz. 64; vergelijk bladz. 206 van 1890), is, al moge het niet in des wetgevers bedoeling hebben gelegen, een loteling, die reeds door de wet — *in casu* in verband met de verbintenis om als nummerverwisselaar voor een ander te dienen — tot den dienst verplicht is, als vrijwilliger bij de militia toe te laten, volgens de letter van de artt. 11 en 12 der wet die toelating niet te weigeren; zoodat een loteling, die tot den dienst is aangewezen en wiens — *in casu* door verwisseling verkregen — nummer in de reeks van de ter inlijving op te roepen lotelingen valt, doch die zich als vrijwilliger voor de militia voor de gemeente, voor welke hij heeft geloot, heeft aangeboden en door den militieraad voor den dienst geschikt is verklaard, als *vrijwilliger* aangemerkt, opgeroepen en ingelijfd behoort te worden. En nu dienstplicht bij de militia op eigen nummer het tevens dienen als vrijwilliger voor de militia niet verhindert, is er m. i. geen grond om aan te nemen, dat niet hetzelfde gelden moet voor den loteling, wiens dienstplicht aan een van een ander overgenomen nummer verbonden is. Om deze reden staat, meen ik, de eisch van art. 65, dat de loteling, om als nummerverwisselaar te worden toegelaten, op het tijdstip der nummerverwisseling niet verplicht zij te dienen, hier evenmin aan toelating in den weg. Derden toch kunnen schade lijden noch door het feit dat een loteling als nummerverwisselaar aangenomen wordt, die zich reeds in dienst bevindt krachtens de in art. 9 bedoelde verbintenis, noch door zijne toelating tevens als vrijwilliger voor de militia; in een en ander geval dient hij gelijktijdig in dubbele positie, in die van loteling-nummerverwisselaar, zoolang deze duurt, in mindering van het aandeel in de lichte door zijne gemeente te dragen.

Een loteling, vrijgesteld als eenige wettige zoon of wegens broederdienst, of wien een nummer te beurt viel dat niet tot dienst verplicht, die voornemens is als nummerverwisselaar te dienen, behoeft dit voornemen ook niet te laten varen wegens voorkeur aan militiedienst ter zee boven dien te

land. Niets belet hem, zich overeenkomstig art. 150 aan te melden om voor inlijving bij de zeemilitie in aanmerking te komen. Heeft hij dit gedaan, doch wordt hij niet bij de zeemilitie ingelijfd, dan valt hij in de termen van het voorrecht, vermeld in art. 129, tweede lid. Waar de artt. 149 en 150 van »lotelingen» spreken, wordt geen voorbehoud gemaakt ten aanzien van hen, die later toegelaten worden als nummerverwisselaar. Het Kon. Besluit van 8 Juni 1877, n°. 10 (VAN MAANEN, 1877, bladz. 294), gewaagt dan ook van een nummerverwisselaar, die bij de zeemilitie was ingelijfd.

De gelijkstelling van nummerverwisselaars met gewone lotelingen wordt in bovenstaande beschouwing misschien, naar anderer meening, verder uitgestrekt dan de wetgever bedoeld heeft, doch, op het voetspoor van den bovenvermelden ministerieelen brief van 1867, ben ik van gevoelen, dat uitsluiting van rechten en van voorrechten haren grond slechts mogen vinden in de letter der wet, vooral wanneer strikte toepassing niet op onoverkomelijke bezwaren stuit en de belangen van derden er niet onder lijden. De wet en de te harer uitvoering uitgevaardigde Kon. Besluiten vermelden de gevallen, waarin bijzondere bepalingen moeten gelden voor den loteling, die als nummerverwisselaar optreedt. Zoo moet hij bijv. de in art. 32 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46) aangeduide bewijsstukken — waarover nader — overleggen om toelating te verkrijgen, en is in het bij art. 176 der wet omschreven geval zijne inlijving afhankelijk van het verlangen van den loteling, jegens wien hij zich had verbonden; zoo kan, gelijk hiervoren reeds is gezegd, aan zijn dienst door broeders van hem geen recht op vrijstelling worden ontleend. Doch juist omdat bijzondere bepalingen voor hem gemaakt zijn, gaat het, dunkt mij, niet aan, de uitzonderingen in de practijk tot andere gevallen uit te breiden.

In het stelsel, dat hij, die als nummerverwisselaar is toegelaten, daardoor niet ophoudt loteling te zijn en, voor zooveel de wet niet het tegendeel bepaalt, met elk ander dienstplichtig loteling gelijk staat, zou het te zijnen name stellen en aan hem richten van den oproepingsbrief, naar het mij voorkomt, meer in overeenstemming zijn met het wettelijk karakter van nummerwisseling en geenszins eene afwijking wezen van het voorgeschrevene bij art. 111, alinea 2. Alleen zou dat karakter beter zijn uitgekomen, indien in art. 111, alinea 1, in plaats van »der door of voor hen getrokken nummers» gelezen werd »der door of voor hen getrokken of door hen bij verwisseling verkregen nummers.» Overigens zou het model van den oproepingsbrief, onder n°. 18 vastgesteld bij Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46), slechts in zoover niet gevolgd kunnen worden, dat voor een nummerverwisselaar na diens naam in te lasschen ware: »als nummerverwisselaar voor den loteling. . . .» Ook in andere gevallen wordt een bij Kon. Besluit voorgeschreven model niet slaafs gevolgd, indien afwijking of aanvulling noodig is. Men zie o. a. de ministerieele brieven in VAN MAANEN, jaargang 1866, bladz. 27; 1873, bladz. 333 en 337; 1877, bladz. 323; 1878, bladz. 344 en 419; 1882, bladz. 287; 1893, bladz. 79.

Tegen deze beschouwing, die ook steun vindt in art. 174, waar anders gesproken had moeten zijn van »terstond *opnieuw* ter inlijving opgeroepen», kan worden aangevoerd, dat, als de nummerverwisselaars geacht moeten worden begrepen te zijn onder het woord »lotelingen» in art. 111, aan den eisch, dien het eerste lid van dit artikel stelt door de woorden »voor de dienst aangewezen», niet zou worden voldaan waar het een nummerverwisselaar geldt, wien om eene persoonlijke reden vrijstelling van dienst is verleend, en in de tweede plaats, dat dan in andere artikelen der wet, bijv. 112 en 175, nummerverwisselaars evenmin hadden moeten zijn genoemd, tenzij voor hen als zoodanig bijzondere bepalingen werden gemaakt. De tegenwerping is, voor zoover zij op art. 112 slaat, niet ongegrond. Doch al moge bij het stellen der wet en bij hare uitvoerings- en in andere schrifturen niet altoos voldoende rekening gehouden zijn met het karakter van nummerverwisseling, toch zou ik er geen bezwaar in zien, dat karakter bij de uitvoering der wet, waar deze geene uitzondering bevat, als alles beheerschend te beschouwen, al ware eene andere lezing der bepaling wenschelijk. Wat de woorden »voor de dienst aangewezen» in art. 111, alinea 1, betreft, kan niet zonder grond beweerd worden, dat op hem, die een nummer overneemt, waarvan de houder tot den dienst is aangewezen, *ipso jure* die aanwijzing overgaat, evenals dit bij art. 66 ten aanzien van den vrijdom van dienst is bepaald (vergelijk VAN MAANEN, 1894, bladz. 399).

In de practijk is, trouwens, in den regel aan den nummerverwisselaar de qualiteit van loteling niet ontzegd. Zoo is art. 116, waar alleen sprake is van »loteling», steeds — men zie o. a. art. 86 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46), art. 6 der instructie, behoorende bij de beschikking van den Minister van Oorlog van 7 Juni 1862, n°. 56 B. (VAN MAANEN, jaargang 1862, bladz. 401; zie ook bladz. 391; SCHREUDER, *Handleiding*, I, aant. 649, 650) en het Kon. Besluit van 13 November 1874 (*Stbl.* n°. 138) — ook toegepast op nummerverwisselaars, blijkens het 2de lid van art. 117, in overeenstemming met de bedoeling van den wetgever. Zoo geschiedt dit evenzeer, wanneer het nummer, dat de nummerverwisselaar heeft overgenomen, niet meer tot dienst verplicht en de houder daarvan uit den dienst bij de militie ontslagen moet worden; onder den »houder van het hoogste van de voor de ligting in dienst gestelde nummers uit de gemeente» (art. 46, alinea 2; art. 58, alinea 3, waarnaar bij art. 171, alinea 1, en bij art. 178, alinea 4, verwezen wordt; art. 165, alinea 4, en art. 173, alincas 3 en 5) is immer ook de nummerverwisselaar begrepen geworden. Zoo is enkele malen — zie o. a. VAN MAANEN, 1866, bladz. 26 — aan ingelijfde nummerverwisselaars ingevolge art. 70 vergunning verleend om het onvervuld gedeelte van hun dienst door een plaatsvervanger te doen waarnemen, ofschoon het artikel van den »loteling», die reeds bij de militie is ingelijfd, spreekt. Hoe met het oog op art. 50, 7°, te beslissen zou zijn omtrent de toepasselijkheid van art. 51, 6°, ingeval de voor een nummer-

verwisselaar ingelijfde plaatsvervanger nog in dienst is op het oogenblik dat een broeder van den nummerverwisselaar vrijstelling vraagt op grond van art. 48, of gedurende zijn dienstdtijd overleden of om een der redenen, sub 4°, 5° of 6° van art. 50 vermeld, uit den dienst ontslagen is, wijst de jurisprudentie nog niet aan. M. i. moet ook in deze gevallen de toepassing van art. 48 geweigerd worden op grond van art. 51, 6°, omdat de dienst, dien de plaatsvervanger volbracht, toch die van nummerverwisselaar is.

Art. 172 maakte het noemen in art. 175 van den nummerverwisselaar, als vallende onder het woord »loteling», overbodig. Dat laatstgenoemd artikel hem evenwel vermeldt, kan hierin zijne verklaring vinden, dat, aangezien voor den nummerverwisselaar niet gelden kon wat voor vrijwilligers voor de militie en voor lotelingen, die voor zichzelf dienen, bij art. 173 is bepaald, voor hem bijzondere voorziening noodig was, welke men in de artt. 176 en 177 aantreft.

Het zij mij vergund even terug te komen op den ministerieelen brief van 1862. Vóór de in art. 184 der wet van 1861 bij de wet van 20 April 1895 (*Stbl.* n°. 72) gebrachte wijziging, bepaalde dit artikel, dat o. a. strafbaar was »hij, die niet aan de oproeping, bedoeld in de artt. 73, 111 en 174, heeft voldaan». Gelijke bepaling werd sub 3° aangetroffen in art. 181, dat de daarin vermelde ambtenaren belast met de opsporing van nalatige militieplichtigen en hun de bevoegdheid geeft, dezen te arresteren en voorloopig in verzekerde bewaring te houden.

Het gevolg nu van de meening, dat de in art. 111 bedoelde oproepingsbrief gesteld moet worden ten name van en gericht aan den loteling, voor wien een nummerverwisselaar is toegelaten, en niet van en aan dezen laatste, was, dat noch art. 181, aanhef, 3° en slot, noch art. 184, aanhef en 2°, van toepassing waren op den nummerverwisselaar, die niet ter inlijving was opgekomen. Hierin is echter, voor zooveel art. 181 betreft, voorzien door de vermelde wet van 1895, volgens welke dat artikel ook toepasselijk is op hen, die, als plaatsvervanger of als nummerverwisselaar toegelaten, niet ter inlijving zijn opgekomen »op den in art. 111 bedoelden tijd». Met de laatste woorden, ook voorkomende in art. 175, kan men alleen het oog hebben gehad op art. 111, *tweede lid*. Dit lid wordt, met de artt. 113 en 114, toepasselijk verklaard op de oproepingen, bedoeld in art. 118, zooals dit laatste luidt ingevolge art. 1 der wet van 1895. Strafbaar met de in art. 184 bedreigde straf zijn de nummerverwisselaars nochtans niet, zoolang zij niet vanwege het openbaar gezag ter inlijving of ter indienststelling bij de militie opgeroepen worden. Ware van de invoering der wet van 1861 af, in cas van nummerverwisseling gehandeld in den zin der verklaring, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij de beraadslaging over art. 174 in de Tweede Kamer afgelegd, dan had bovenvermelde voorziening beperkt kunnen worden tot hen, die als plaatsvervanger verbonden zijn.

Toen, mede naar aanleiding van het arrest van den Hoogen Raad van

15 Mei 1894 (VAN MAANEN, jaargang 1894, bladz. 378), in 1895 wijziging van de militiewet werd voorgesteld, stond de Regeering met betrekking tot de nummerverwisselaars tegenover eene sedert 1862 in alle provinciën gevolgde wijze van uitvoering der wet, welke niet overeenstemde met de evenbedoelde verklaring van den Minister van Binnenlandsche Zaken, doch — ik kan het niet ontkennen — naar letterlijke opvatting vooral van art. 111, *eerste lid*, van de artt. 174 en 175, van art. 181, n°. 3, en van art. 184, n°. 2, niet zonder grond verdediging zou kunnen vinden, indien de juistheid der practijk een punt van geschil uitmaakte. Het kan dus niet bevreemden, dat getracht werd, door wijziging der wet, ongelegenheid, die uit verschil van opvatting dienaangaande kon voortspruiten, te voorkomen en dat sub 4°. van art. 181 niet alleen de plaatsvervangers, maar ook de nummerverwisselaars werden genoemd. Zoolang de zorg voor de opkomst ter inlijving ook van den nummerverwisselaar verblijft aan den loteling, voor wien hij is toegelaten, valt hij buiten de toepassing van art. 184, 2°.; wordt echter te eeniger tijd begrepen dat de uitlegging, in den ministerieelen brief van 1862 vervat, zich niet tot nummerverwisselaars had moeten uitstrekken, dan zal voor dezen evenzeer de bij evengenoemde wetsbepaling bedreigde straf gelden.

Ik meen dan ook, dat de Heer J. A. K., althans indien ik het betrekkelijk, hierna vermeld gedeelte van zijn schrijven juist opvat, in het weekblad *De Gemeentestem* n°. 2324 aan de wet van 20 April 1895 (*Stbl.* n°. 72) voor zooveel nummerverwisselaars aangaat eene verdere strekking toedenkt dan zij inderdaad heeft. Die wet beslist m. i. niets ten opzichte van het karakter, dat de nummerverwisseling volgens de wet van 1861 had en onveranderd nog heeft. »Volgens dit art. (art. 66)» — schrijft de Heer K. — »is nummerverwisseling niet slechts een naam voor eene in art. 65 geregelde betrekking tusschen twee personen, maar ook werkelijk verwisseling van n°. Dit brengt strijd teweeg met art. 111. Steeds is aangenomen *en in art. 118 is bij de laatste wijziging der wet vormelijk tot stand gebracht* (+) de onmisbare toepasselijkheid van art. 111, alinea 2, bij uitvoering van art. 117. Nu worden volgens alinea 1 »de voor de dienst aangewezen *lotelingen* tot het voltallig maken van het aandeel van elke gemeente in de ligting opgeroepen in de volgorde der *door of voor hen getrokken* nummers». De tweede alinea bepaalt hoe de oproeping geschiedt van »elken *loteling*, in dat aandeel begrepen». Ook de hier bedoelde *loteling* is dit wegens het *door of voor hem getrokken nummer*. Wanneer wegens afkeuring volgens art. 116, het nummer, dat een nummerverwisselaar getrokken had, aan de beurt van oproeping komt, is de houder, volgens art. 117, van het aan de beurt liggend hooger nummer, in den zin van art. 111, alinea 2, dat hier is na te leven, niemand anders dan de persoon van den nummerverwisselaar, die hier alleen kan fungeeren als *loteling*, wegens het door of voor hem

(+) Deze cursiveering is van mij.

getrokken nummer in het aandeel der gemeente begrepen. Als deze wordt opgeroepen, geschiedt dit met inachtneming van art. 111. Daarentegen als hij wordt opgeroepen, die met hem van nummer heeft verwisseld, zal alleen zijn aan te nemen dat met verwisseling der nummers, overeenkomstig art. 66, rekening is gehouden. Wat moet nu geschieden? Zou er bezwaar zijn deze vraag te beschouwen als een vormquaestie, die, daar toch beiden dienen moeten, door de meest practische behandeling der zaak het best wordt opgelost?"

Met hoeveel zorg ook tot stand gebracht, hebben de bepalingen der wet, de nummerverwisseling betreffende, in de practijk aanleiding gegeven tot menige vraag en veel verschil van gevoelen omtrent hare beantwoording. Vaak was het belang van den als nummerverwisselaar opgetreden loteling en dat van derden daarbij betrokken.

»Een loteling kan zijn dienst insgelijks doen waarnemen door een ander loteling" (art. 65); niet alleen zoo eerstbedoelde begrepen is in de gewone aflevering (art. 112), maar ook, blijkens art. 69, zoo hij volgens art. 46, 58, 115, 117 of 174 moet worden ingelijfd. Valt hij niet in de termen van een dezer artikelen of is hij reeds ingelijfd, dan mist hij die bevoegdheid en kan hij zijn dienst niet doen waarnemen dan door een plaatsvervanger, gesteld na verkregen Koninklijke vergunning als bedoeld in art. 70.

Meermalen is de meening vernomen, dat, wanneer twee lotelingen onderling van nummer verwisselen en de bij die verwisseling betrokken nummers *beiden* tot dienst verplichten, de twee aldus dienende lotelingen gelijkelijk als nummerverwisselaar moeten worden aangemerkt, met dit gevolg dat *jongere broeders van geen hunner aan dezen dienst recht ontleenen op vrijstelling wegens broederdienst*, omdat volgens art. 51, 6°, de dienst als nummerverwisselaar niet als broederdienst in aanmerking komt voor de toepassing van art. 48.

Ook is herhaaldelijk — o. a. door den Heer J. A. K. in *De Gemeentestem* n°. 2324—25 — beweerd, dat in bovenbedoeld geval de plaats gehad hebbende nummerverwisseling uit haren aard vanzelf vervalt en hij, die als nummerverwisselaar is ingelijfd, in zoover terugkeert tot de positie, waarin hij zich vóór de verwisseling bevond, dat hij na het dienstplichtig geworden zijn ook van het andere nummer, geacht moet worden, zij 't op het overgenomen nummer, te dienen als loteling en mitsdien aan broeders het bepaalde bij art. 51, 6°, niet kan worden tegengeworpen, wanneer deze aanspraak maken op vrijstelling wegens broederdienst.

Zo min de eene als de andere meening vindt steun in de wet.

Duidelijk wordt dit m. i. bij nadere beschouwing van de geschiedenis harer wording en van de ter zake bestaande wettelijke voorschriften.

In de eerste plaats blijkt dan, dat eerstvermelde meening, hoezeer naar de taalkundige beteekenis van het woord »nummerverwisseling" niet ver-

werpelijk, niet strookt met de bedoeling van den wetgever voor zooveel den loteling betreft, op wiens aanvraag een ander loteling als zijn nummerverwisselaar is aangenomen. De Minister van Binnenlandsche Zaken, toch, zeide in de Tweede Kamer: »Wordt hij die, om zich van de dienst te bevrijden, het hooger nummer heeft overgenomen, later in den loop van het jaar zijner loting. . . . opgeroepen, dan ontstaat het geval, waarin door art. 45'' (art. 48 der wet) »is voorzien, en zijn broeder wordt alsdan'' (zoo hij in persoon of bij plaatsvervanger dient of gediend heeft) »bij toepassing van dat wetsartikel vrijgesteld''. Hiermede stemt volkomen overeen de brief van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 5 Augustus 1875, n°. 43, 4de Afd. M. (VAN MAANEN, jaargang 1875, bladz. 100), voor zoover men daarin leest: »Dit'' (het niet overbrengen, op de stamboeken, van den ingelijfdn nummervwisselaar in de positie van voor zichzelf dienend loteling bij het ook dienstplichtig worden van het andere nummer) »zal echter geen invloed kunnen hebben op het regt van vrijstelling wegens broederdienst, van broeders van hen, die, na een nummerwisselaar te hebben gesteld, zelf dienstplichtig zijn geworden door het aan de beurt van oproeping komen van het door hen overgenomen, aanvankelijk niet dienstplichtig nummer, voor zoover zij althans hunne dienst in persoon of bij plaatsvervangning volbrengen of volbragt hebben''.

Voor zooveel mij bekend is, heeft eene tegenovergestelde opvatting tot dusver geen grond van bezwaar uitgemaakt bij een militieraad of bij een college van Gedeputeerde Staten. Zeker is het althans, dat eene vrijstelling als bovenbedoeld tot hieraan in beroep bij de Kroon niet bestreden is. Dat de hier bedoelde loteling niet aangemerkt *kan* worden als nummervwisselaar in den zin der wet springt trouwens dadelijk in het oog, wanneer men let op de formaliteiten in acht te nemen door en ten aanzien van hem, die als nummervwisselaar wenscht te worden ingelijfd. Immers nummervwisselaar in den zin der wet kan slechts hij zijn, die, na geschiktbevinding bij geneeskundig onderzoek en na overlegging van de in art. 32 van het Kon. Besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46) omschreven stukken, als zoodanig door den militieraad of door Gedeputeerde Staten is toegelaten, en deze toelating heeft alleen plaats ten opzichte van den loteling, die het dienstplichtig of vermoedelijk (5) dienstplichtig nummer overneemt. De houder van dit laatste daarentegen, is niet aan geneeskundig onderzoek onderworpen, behoeft geen hem betreffende stukken over te leggen en ontvangt mitsdien ook niet het in art. 35 van genoemd Kon. Besluit voorgeschreven bewijs van toelating model n°. 17. Door hem of van zijnentwege is slechts te zorgen voor de overlegging van een afschrift van de in art. 72 der wet bedoelde notarieele akte.

(5) Wegens de onzekerheid, tijdens de 2de zitting van den militieraad, of een nummer in de termen van oproeping valt, gebeurt het meermalen, dat toelating van een plaatsvervanger of nummervwisselaar gevraagd wordt voor een loteling, wiens nummer dan nog niet tot dienst verplicht en in het geheel niet of eerst later aan de beurt van oproeping komt.

Met betrekking tot het hiervoren in de tweede plaats vermeld gevoelen, kan men zich wel beroepen op eene daarmede overeenkomende, tot 1875 gevolgde practijk, doch deze was, ook naar mijne overtuiging, niet in overeenstemming met de wettelijke voorschriften. De gronden voor dit gevoelen worden hierna besproken ter plaatse waar de hierboven reeds even aangevoerde quaestie van vrijstelling wegens broederdienst, van broeders van den nummervwisselaar, nader wordt behandeld.

De wetgever van 1861 heeft zich blijkbaar, vooral na de intrekking van het hiervoren bereids besproken, eene buitengewone lichting veroorlovend art. 4 van het ontwerp van 28 November 1860, niet voorgesteld, dat het zoo menigmaal, als in de practijk blijkt het geval te zijn, zou voorkomen, dat beide lotelingen, die van nummer verwisselden, tot dienst verplicht zouden zijn. Vergis ik mij niet, dan heeft men te weinig rekening gehouden met de mogelijke werking van de artt. 59, laatste lid, 115 en 117, tweede lid, en te veel gedacht, dat als regel zou gelden, dat de een, zonder verwisseling, vrij van dienst zou blijven, hetzij omdat hij een persoonlijk recht op vrijstelling heeft, gegrond op art. 47, 3°. of 7°., of op art. 48, hetzij omdat het door dezen verkregen nummer niet in de termen van oproeping valt en de ander stellig tot dienst gehouden is. Toch is niet geheel over het hoofd gezien, dat verwisseling van nummers zou kunnen plaats hebben tusschen twee tot den dienst aangewezen lotelingen, waarvan de een stellig al dadelijk tot dienst verplicht is en de ander later evenzeer tot dienst geroepen zou kunnen worden. Vandaar dat aan een loteling, voor wien een nummervwisselaar dient, niet onvoorwaardelijk vrijdom van dienst is toegedacht, maar deze vrijdom alleen is verzekerd, wanneer hij zijn dienstplichtig nummer heeft overgegeven aan een ander, die, welk nummer deze moge hebben getrokken, niet tot dienst kan worden geroepen, omdat hem vrijstelling om eene persoonlijke reden (art. 47, 3°. of 7°.; art. 48) is verleend. Blijkens het door den Minister van Binnenlandsche Zaken in de Tweede Kamer gegeven antwoord, toch, moet art. 66, bepalende dat de loteling, die met een ander van nummer heeft verwisseld, den vrijdom van dienst geniet, die aan den houder van dit nummer toekwam, in dezen beperkten zin worden opgevat (6). Men lette er wel op, dat art. 66 spreekt niet van vrijdom aan het overgenomen nummer verbonden, maar van vrijdom aan den houder van dat nummer toekomende. De wetgever bezigt terecht het woord »toekwam», omdat hij, blijkens art. 65, gewild heeft, dat de loteling, die als nummervwisselaar wenscht op te treden, op het tijdstip der nummervwisseling niet verplicht zij te dienen, en de vrijdom, waarop art. 66 het oog heeft, op dat tijdstip door den houder, d. i. door den trekker,

(6) In de wetsontwerpen van 22 April 1856 en van 27 April en 23 September 1857 luidde het art.: »De vrijstelling van hem, die als nummervwisselaar optreedt, gaat over op den loteling, dien hij vervangt.»

van het nummer reeds moet zijn verkregen. Voor het geval dat een loteling als nummervwisselaar wil dienen, die geene onherroepelijke *persoonlijke* aanspraak op vrijdom of vrijstelling heeft, is art. 66 niet geschreven. De wet, immers, kent geen vrijdom van dienst, aan eenig nummer verbonden; die vrijdom kan slechts het gevolg zijn van het toeval, dat een nummer is getrokken, hetwelk niet in de reeks van oproeping valt. Maar of een nummer tot die reeks behoort, kan, zooals terecht bij Kon. Besluit van 29 November 1863, n°. 82 (VAN MAANEN, 1863, bladz. 145), werd overwogen, menigmaal niet vroeger worden bepaald dan op 15 December van het lichtingsjaar (zie art. 59, laatste lid; art. 117, 2de lid). Op het tijdstip, waarop de militieraad uitspraak doet omtrent de toelating van nummervwisselaars, is allerminst te zeggen welk nummer den houder niet tot dienst verplichten zal. Al moge dan reeds overeenkomstig art. 3 het door elke gemeente in het provinciaal aandeel in de lichteing te dragen gedeelte bepaald en dit aan den militieraad en aan belanghebbenden bekend zijn — wat niet immer het geval is —, toch zal het vooral voor gemeenten met veel lotelingen steeds onzeker wezen tot welk nummer oproeping zal moeten geschieden voor de gewone aflevering. Van de einduitspraak over bezwaren tegen uitspraken van den militieraad en van de beslissing omtrent beroepen tegen uitspraken van Gedeputeerde Staten (vergelijk de artt. 97, 2°, en 103, 2°.) kan het afhangen of de houder van een of ander nummer in de bedoelde aflevering begrepen of, in verband met art. 105, iets later opgeroepen moet worden. Bovendien kan het ontdekken van militieplichtigen, die niet tijdig waar zulks behoort ter inschrijving zijn aan- of opgegeven of wier inschrijving door de overheid is verzuimd (artt. 161, 24 en 39, 1°.), het inschrijvingsplichtig worden van personen als bedoeld in art. 20 (art. 39, 2°.), of de inlijving van militieplichtigen, naar hun leeftijd tot ontslagen lichtingen behoorende, invloed hebben op de aanwijzing van het nummer, dat tijdens de gewone aflevering het hoogste dienstplichtige is. Een en ander bevestigt de verklaring van den Minister, dat de uitdrukking »vrijdom van dienst" slechts kan slaan op *vrijstelling* van dienst toegekend om *persoonlijke* aanspraken van hem, die als nummervwisselaar verlangt op te treden. In dezen zin werd het o. a. ook begrepen door de Arrond.-Rechtbank te Groningen, die bij haar vonnis van 27 Mei 1887 (VAN MAANEN, jaargang 1888, bladz. 634) o. a. overwoog: »dat een contract van nummervwisseling volgens de wet geen ander effect heeft dan dat de nummervwisselaar den dienst van den loteling waarneemt, en de loteling, die met een ander van nummer heeft verwisseld, den vrijdom geniet van dienst die *aan den houder* (†) van dat nummer toekwam; dat de wet geene absoluut vrije nummers kent en dus door nummervwisseling ook geen absolute vrijdom van dienst kan worden verkregen; dat toch volgens art. 117 der wet op de nationale militie bij afkeuring van een

(†) De cursiveering is van mij.

loteling vóór den 15den December van het jaar waarin hij is ingelijfd, de houder van het aan de beurt liggend hooger nummer der lichting van dat jaar en van de gemeente voor welker aandeel hij is opgetreden of, was hij nummervwisselaar, de loteling voor wien hij in den dienst was opgetreden, onverwijld ter inlijving wordt opgeroepen, dat het gevolg van deze bepaling kan worden, dat geen enkel vrij nummer overblijft; dat alzoo moet worden aangenomen, dat door nummervwisseling slechts wordt verkregen een grootere kans op vrijdom”.

Ik zou bij art. 66 niet bijzonder hebben stil gestaan, ware het niet dat daaraan ook door personen, die met de geschiedenis, de strekking en de praktijk der militiewet misschien beter en vollediger bekend zijn dan ik, een andere, meer uitgebreide zin werd gehecht. Zoo bijv. de Heer J. A. K., die in *De Gemeentestem* n°. 2324 o. a. schrijft: »Ook het onnauwkeurige in de redactie van art. 66 worde voorbijgegaan. Waar het vooral op aankomt is de beteekenis der uitdrukking »toekwam”. Een van de vereischten in den loteling, om nummervwisselaar te worden, is volgens art. 65 »dat hij op het tijdstip der nummervwisseling niet verplicht zij te dienen.” Hij praesteert dus in zijn persoon, volgens art. 65, vrijdom van dienst, hetzij tengevolge van uitspraak tot vrijstelling, *hetzij afhankelijk van het voorshands buiten oproeping blijven van zijn nummer* (†), en mede door dezen vrijdom waarneming van dienst voor een ander. Die met hem van nummer heeft verwisseld, verkrijgt den vrijdom van dienst, die aan den houder van dit nummer »toekwam”, dus op het tijdstip der nummervwisseling toekwam. Gelijk art. 65 de vereischten regelt voor den nummervwisselaar, zoo is de blijkbare bestemming van art. 66 om de rechten te bepalen, die degene, die met hem van nummer verwisseld heeft, hierdoor verkrijgt. Zou daarin niet de reden kunnen liggen, dat men tot verklaring van het wezen der nummervwisseling te weinig op het tweede art. gelet heeft? De in art. 66 bedoelde moet alzoo »vrijdom genieten”. Zoodra hij van dat genot verstoken wordt, is hij niet meer degene van wien in dit art. sprake is, niet meer in den rechtstoestand, volgens de wet, van den persoon die met een ander van nummer heeft verwisseld. De wet zegt immers geenszins, dat hij ook de eventueele verplichtingen aanvaardt aan het overgenomen nummer verbonden. Vervolgens duidt de wet den vrijdom, die genoten wordt, bepaaldelijk aan en sluit dus bepaaldelijk uit den eventueel later opkomenden vrijdom door ontslag volgens de artt. 46, 58, 165, 171, 173 of 178. Hij, die het nummer, waaraan recht op ontslag volgens deze artt. verbonden is, heeft *getrokken* (†), vindt in art. 66 een grond om dit ontslag *voor zich* (†) te vorderen. En wanneer het aan dezen wordt toegekend, gaat de wet, tot vermindering van het overtollige boven het aandeel, regelmatig terug op den weg, dien zij tot het voltallig maken van het aandeel overeenkomstig

(†) Deze cursiveering is van mij.

art. 141 wil gevolgd hebben. Op dezen grond is aan te nemen dat, zoodra door inlijving van een aan de beurt liggend hooger nummer dat verwisseld is, de daaraan verbonden vrijdom ophoudt, de nummerverwisseling mede eindigt door de feiten”.

Dat deze beschouwing, die, vooral waar zij de artt. 46—178 betreft, mij niet recht duidelijk is en op welker laatste woorden ik nader terugkom, geen ingang vindt bij hem die, zooals ik, aan art. 66 eene beperkte betekenis hecht en mitsdien het verwijt van onnauwkeurige redactie niet onderschrijft, behoeft nauwelijks gezegd. Ik acht het dan ook overbodig, eene gedachtenwisseling met den kundigen inzender van bovenbedoeld stuk uit te lokken omtrent de vraag, op welke wijze aan zijn denkbeeld *met inachtneming der wet* uitvoering ware te geven, met dit gevolg o. a., dat *c. q.* art. 48 juncto art. 50, 2°., toegepast zou kunnen worden op broeders van beide lotelingen — dus ook van hem die althans eenigen tijd terecht als nummerverwisselaar zou gediend hebben —, wanneer op het gegeven tijdstip de diensttijd bij de militia te land teruggebracht was op vijf jaren. Dat die nu zeven jaren bedraagt verandert niets in het rechtsinstituut en is slechts een tijdelijke maatregel. Dit worde bij de uitlegging der wet van 1861 en bij de beoordeeling van de Regeerings-aanschrijvingen, enz., van vóór de tijdelijke verlenging van den diensttijd in het oog gehouden. Of de Heer J. A. K. dit in *De Gemeentestem* n°. 2325 deed, toen hij een der gronden, vermeld in den brief van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 5 Augustus 1875, met de verlenging van den diensttijd tot zeven jaren als vervallen beschouwde, is mij nog zoo zeker niet. Ware de verlenging van diensttijd ook toegepast o. a. op art. 50, 2°. en 7°., het bedoelde motief, op het tijdstip, waarop men het deed gelden, onmiskkenbaar juist, zou niets van zijne kracht verloren hebben. Later is er misschien gelegenheid, in dit opstel daaromtrent nog een woord in het midden te brengen.

(Wordt vervolgd.)

BOEKAANKONDIGINGEN.

Een korps militaire wielrijders (éclaireurs cyclistes) voor Nederland, door E. DE KRUIJFF, *Luitenant der Infanterie*.
Amersfoort, J. VALKHOFF. 1896. Prijs f 0,50.

Als bijdrage om het nut van het rijwiel ook voor militaire doeleinden te bepleiten, moet de brochure van den Heer DE KRUIJFF met sympathie worden begroet en dit te meer, omdat de betrekkelijk geringe prijs dit, nog geen vijftig bladzijden druks tellende, boekje binnen ieders bereik brengt en dus ook het niet-militaire publiek daarvan kennis zal kunnen dragen. Met de voorliefde, welke heden ten dage voor de wielersport wordt aan den dag gelegd, mag men 't zelfs als zeker aannemen, dat ook in dien kring van des Heeren DE KRUIJFF's denkbeelden kennis zal worden genomen.

Voor het overige wordt aan militaire lezers niet veel nieuws geboden. De inhoud toch mag als bekend worden ondersteld, nu reeds sinds enkele jaren, zoowel in binnen- als buitenland, de pers zich met dit onderwerp beziggehouden heeft.

De Schrijver wil — en dit is de quintessens van zijn arbeid — een vast korps militaire wielrijders ter sterkte van een bataljon à vier compagnieën, elk ingedeeld in vier sectiën van vier groepen.

Het bataljon bestaat uit vrijwilligers en miliciens. Elke compagnie heeft eene oorlogsterkte van 1 kapitein, 4 luitenants, 1 sergeant-majoor administrateur, 1 fourier, 8 sergeanten, 12 korporaaals, 3 hoornblazers en 200 manschappen. De vredessterkte is, wat officieren en kader aangaat, gelijk aan de oorlogsterkte; aan manschappen telt zij echter slechts 100 man.

De onkosten voor Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting worden op 144 000 gulden geraamd. Gelukkig zegt de Schrijver, dat deze berekening zeer in het ruwe is geschied, want genoemd bedrag blijft verre beneden dat, hetwelk door ons werd verkregen, als wij zijne organisatie tot grondslag namen.

Tot ons leedwezen kunnen wij met het voorstel van den Schrijver, om een vast korps militaire wielrijders op te richten, vooralsnog niet instemmen.

Het nut of liever de voordeelen daarvan — tegenover het door den tegenwoordigen Minister van Oorlog ontworpen stelsel, namelijk om de wielrijders bij de korpsen en uit de lichtingen te recruteeren — wegen niet op tegen de zooveel hoogere kosten; terwijl het eenige nadeel, wat eigenlijk aan laatstbedoeld systeem verbonden is, namelijk dat het korps in vredestijd niet geheel geformeerd is, een correctief vinden zal in de uitstekende qualiteiten, welke het geheele aan den

wielrijderdienst verbonden personeel in het leger zullen kenschetsen, wanneer aan de gestelde eischen de hand gehouden wordt. Met vertrouwen zien wij dan ook de ontwikkeling van den militairen wielrijderdienst in die richting geleid.

Wanneer de inrichting van het leger eenmaal zal zijn herzien en geschoeid op de leest van de nieuwere beginselen, dan maar ook eerst dan, zal het tijd zijn te overwegen, of eene zoo kostbare instelling, als een vast korps militaire wielrijders, in het kader van dat leger beter past dan het nu bij wijze van proefneming ingevoerde stelsel.

De tijd zal dan tevens hebben kunnen leeren in hoeverre de verwachtingen, thans vrij algemeen aan de beteekenis van eene wielrijdende infanterie verbonden, verwezenlijkt zijn geworden.

In antwoord op het gestelde in de eerste zinsnede van noot (1) op bladz. 37 kan gelden, dat als men voor de zeven lichtingen 14 % verloop in rekening brengt en de ordonnans-wielrijders voor de verschillende staven en troepenafdeelingen benodigd mede aftelt, er ettelijke honderde wielrijders overblijven, die in geval van mobilisatie tot een korps kunnen worden geformeerd. Het tweede gedeelte van die noot »est par trop naïf”, want het is te begrijpen, dat bij de opdracht tot samenstelling van het nieuwe voorschrift, tegelijkertijd wel zal zijn gelast, ook op deze nieuwe instelling het oog gevestigd te houden.

*Alphabetisch register op den Velddienst 1896, door Jhr. ALTING
VON GEUSAU, Eerste-Luitenant der Grenadiers. 's Graven-
hage, GEBR. VAN CLEEF. 1896.*

Met de samenstelling van bovengenoemd alphabetisch register heeft de Heer VON GEUSAU naar onze bescheiden meening een goed en nuttig werk verricht, dat aan allen ten goede komt, die in het *Voorschrift op den Velddienst* uit den aard van hunne betrekking af van hunne dienstbezigheden den weg willen leeren kennen. Het register is met zorg bewerkt en, voor zoover wij hebben kunnen nagaan, is het den S., met de hem eigen accuratesse, gelukt daaruit elke onnauwkeurigheid verwijderd te houden.

In een volgende oplaag kan het misschien nuttig zijn aan het register eenige uitbreiding te geven. Enkele in het Voorschrift voorkomende typische benamingen, hebben wij daarin toch gemist, zooals: »marschen zonder indeeling van den dag”, »zelfstandige onderdeelen van den grooten trein”, enz. Evenzoo hadden wij bij *Afstanden* — 112, bij *Berichten* — 157, bij *Mededeelingen* — 170, bij *Waarneming* — die van patrouilles, bij *Voorposten* — graad van slagvaardigheid, bij *Commandant* — dien van een brug (112), en bij *Groote trein* — volgorde, 96; indeeling, 101; bij een flankmarsch, 106; aangegeven wenschen te zien. Doch men moet billijk wezen en erkennen, dat er ook in dit opzicht grenzen bestaan, die de een iets minder wijd wil en zal trekken dan de ander.

Een niet minder gelukkige gedachte, dan die om dit register samen te stellen, was deze om het op het formaat van het bestaande voorschrift op den velddienst te laten vervaardigen, omdat men het daarin nu op eenvoudige wijze kan doen vasthechten.

De militaire loopbaan van den Luitenant-Generaal KAREL VAN DER HEIJDEN, door L. F. A. WINCKEL, Gep. Majoor O.-I. Leger. Met portret in photogravure. Utrecht, H. HÖNIG. 1896. Prijs f 1,50.

Generaal KAREL VAN DER HEIJDEN mocht uit den mond van Koning WILLEM III vernemen: »Aan uwe Excellentie heeft het Vaderland, het huis van Oranje en het geheele Nederlandsche volk de grootste en diepste erkentelijkheid voor de belangrijke en gewichtige diensten, zoo ruimschoots bewezen.»

In geheel Nederland is er haast niemand, die zijn naam niet kent en bij het uitspreken daarvan niet iets opgewekts in zijn toon heeft, alsof het streelend voor eigen persoonlijkheid en verheffend voor eigen natie is dien te doen klinken.

In het binnenland onzer Indische eilanden wordt hij beschouwd als de verpersoonlijking van de macht en de kracht der Compagnie. Waarlijk van hem kan *nu* niet worden gezegd, dat Holland hem niet eert als een groot man.

Maar niet altijd is het zoo geweest.

»Hij die, gelijk ik geweest ben, de drager is van een hoog militair en politiek gezag, kan en moet weten dat onverdiende, onheusche behandeling te allen tijde jegens zulke mannen eene rol in hun lot heeft gespeeld,» dat schreef hij in den aanbiedingsbrief zijner Memorie en dat heeft ook hij smartelijk moeten ondervinden.

Juist omdat het groote publiek met zoo veel lichtvaardigheid van »Hosanna» overslaat op »steenigt hem», om daarna weder opnieuw »Hosanna» te roepen, deed de gepensioneerde Majoor van het Oost-Indisch Leger L. F. A. WINCKEL een goed werk de militaire loopbaan van den Luitenant-Generaal KAREL VAN DER HEIJDEN te boek te stellen, opdat der natie zich beter rekenschap zou kunnen geven van het gruwelijke onrecht hem met haar »steenigt hem» aangedaan en van de waarheid in haar »Hosanna» gelegen.

De Schrijver geeft, wat hij in den titel van zijn boekje belooft: de militaire loopbaan van zijn held; gaarne hadden wij echter gezien, dat hij in het eerste gedeelte daarvan over het doen en laten van den Luitenant en Kapitein VAN DER HEIJDEN wat uitvoeriger ware geweest en te midden van de bedrijven, die wij uit de krijgsgeschiedenis kennen, wat duidelijker den man hadde te voorschijn doen treden, om wien het hem en ons te doen is.

Eerst langzamerhand zien wij hem zich ontwikkelen tot den handhaver van een ijzeren discipline; tot den man even streng voor zichzelf als voor zijne ondergeschikten, soms arbitrair, waar hij eene enkele maal meende, dat dit tot het beoogde doel zou leiden, maar ook nimmer schroomend de verantwoordelijkheid zijner handelingen te aanvaarden; tuk op zijn gezag, maar ook steeds bereid, waar noodig, voor elk zijner minderen in de bres te springen; snel in het beoordeelen van personen en zaken, en daardoor soms mistastend; moeielijk van eene verkregene opvatting terug te brengen, maar eenmaal overtuigd van zijne dwaling immer bereid die loyaal te erkennen en begaan onrecht te herstellen.

Zijne soldaten wist hij te imponeeren en van den inlander het vertrouwen te winnen door zware en snelle slagen toe te brengen zoolang de oorlog duurde, maar bij ingetreden pacificatie land en volk tot welvaart te brengen.

Door zijne geheele loopbaan toonde hij zich een man van snel en krachtig handelen.

Weinig tijd behoefde hij tot het nemen van een besluit en, waren zijne bevelen eenmaal gegeven, dan dulde hij geen tegenspraak, maar zag ook ongaarne, dat door den uitvoerder, wien groote vrijheid van handelen werd gelaten, op bezwaren werd gewezen. Hij haatte elke weifeling en eischte mannen van de daad. Voor wien hem goed diende was hij een trouw en dankbaar chef, altijd bereid om, ook bij niet slagen in de opgedragene taak van den ondergeschikte, dezen met zijne verantwoordelijkheid te dekken.

Deze bloemlezing uit het werkje wordt hier en daar door sprekende voorbeelden gestaafd, maar tevens wordt het staalharde in des Generaals karakter verzacht en innig menschelijk gemaakt door bewijzen van zijne groote zorg en liefde voor zijne soldaten, van zijne diepe deernis met zieken en gewonden, van zijn afkeer voor noodelooze wreedheid of strengheid, van zijne onbaatzuchtigheid en bereidwilligheid zichzelven te offeren voor het heil van de zaak, die hij voorstond.

Door geheel objectief te blijven in zijne beschouwingen, door nergens te vervallen in een toon van verheerlijking, die in een voormalig adjudant van den Generaal wel te vergeven zou wezen, weet de Schrijver bij den lezer de overtuiging te vestigen, dat de hierboven aangehaalde woorden van onzen Koning eene uitspraak bevatten, die, als partijschappen zullen zwijgen en de Atjeh-oorlog tot het verledene zal behooren, door ons nageslacht als eerlijk verdiend en als ten volle waar zal worden erkend.

G. B. H.

Vergoedingen, enz., in verband met de bepalingen van het Reglement van Administratie bij de Landmacht, bijgewerkt tot en met 31 Januari 1896. Met wijzigingen, voortvloeiende uit verschillende sedert 31 Januari jl. noodzakelijk geworden bepalingen. 's Hertogenbosch, C. N. TEULINGS, 1896.

Van bovengenoemd boekwerkje (waarvan de eerste druk in 1888 verscheen) heeft de uitgever C. N. TEULINGS te 's Bosch, in den aanvang van dit jaar, een tweeden druk het licht doen zien.

Deze tweede druk bevat, op het voetspoor van zijn voorganger, de aanwijzing betreffende traktementen, soldijen, enz., in één woord alle vergoedingen in geld of in natura, aan of ten behoeve van het personeel door de korpsen en inrichtingen der landmacht te verstrekken, een en ander, wat vooral in dergelijke werkjes noodig is, met vermelding van de bladz. in de N. B. U. of het R. M., dan wel van de bijzondere beschikkingen, enz., waarbij de vermelde bedragen en bepalingen ter kennis van de betrokken autoriteiten zijn gebracht.

Ofschoon deze tweede druk was bijgewerkt tot 31 Januari 1896, kon hij reeds kort na zijn verschijnen niet meer op volledigheid bogen. Dit was trouwens te voren te voorzien; de belangrijke wijzigingen, welke o. a. door de invoering van de z.g. Rijksvoeding noodig waren, moesten wel door meerdere worden gevolgd, ware het slechts door de wijziging van de artt. 2, 4 en 5 van het K. B. van 31 Maart 1882, n°. 13 (N. B. U., bladz. 691), welke artikelen nog op het »menagestelsel» waren gebaseerd.

Vermoedelijk in dezen gedachtengang heeft de uitgever destijds zijnen inteekenaren een »Vervolg» toegezegd, hetwelk thans is verschenen en voor inteekenaren gratis, bij nabestelling daarentegen voor 5 cent per exemplaar verkrijgbaar is gesteld.

Dit vervolg, aan ééne zijde bedrukt en derhalve geschikt voor »uitknippen en opplakken», bevat de veranderingen welke door de jongste bepalingen ter zake (loopende tot ongeveer half September jl.) zijn noodig geworden. Wat dit »Vervolg» betreft, mogen we de opmerking niet achterwege laten, dat de zetter zich blijkbaar heeft vergist, door de (6de) bladz., aanvangende met »N.B. Noot (a)» te plaatsen vóór in stede van achter die, aanvangende met »op bladz. 80.....»

Overigens meenen we ons tot het vorenstaande te kunnen bepalen, in de overtuiging dat »De Vergoedingen, enz.» reeds gedurende 8 jaren bij het Leger genoegzaam bekend zijn, om door eene eenvoudige aankondiging de aandacht van belanghebbenden in voldoende mate op dezen tweeden druk, met daarop verschenen vervolg, te hebben gevestigd.

De prijs van het boekwerkje is f 0,75.

A.